

Cholera en creoline-therapie / door J. Groneman.

Contributors

Groneman, J.

Publication/Creation

Semarang-Cheribon : A. Bisschop, 1893.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/vmvexr9a>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

768 F14

Cholera
EN
Creoline-Therapie

DOOR

J. GRONEMAN,
CIVIEL-GENEESHEER
BANJOEMAS.

SEMARANG-CHERIBON.
A. BISSCHOP.
1894.

M17817

22101676842

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<https://archive.org/details/b2039679x>

1894/7
a/977

CHOLERA EN CREOLINE-THERAPIE

DOOR

J. GRONEMAN,

CIVIEL-GENEESHEER

TE

BANJOEMAS.

SEMARANG-CHERIBON,

A. BISSCHOP.

1893.

489

34721817

M17817

WELLCOME INSTITUTE LIBRARY	
Coll.	weIMOmec
Call	
No.	we/262
	1893
	G-87c

CHOLERA EN CREOLINE-THERAPIE.

Nog altijd zijn vele indische artsen bevooroordeeld tegen mijn behandeling van cholera door middel van creoline.

Ik heb die behandeling 't eerst, op grond van zuiver theoretische overdenkingen en, naar ik meen, streng logische gevolgtrekkingen, in 't openbaar aanbevolen in September 1888; dus *nu reeds vijf jaren geleden*.

Waarom ik dat niet terstond in ons Indisch *Geneeskundig Tijdschrift* deed, maar in 't meest verspreide en gelezen indisch dagblad (*de Locomotief*), dit heb ik later, in mijn eerste tijdschrift-opstel ⁽¹⁾, duidelijk genoeg uiteengezet, om misvatting te voorkomen en, zoo noodig, te herstellen.

Ik herhaal 't nog eens, dat voornamelijk twee redenen mij daartoe bewogen hebben, ten eerste, 't toen nog ontbreken van de gelegenheid om zelf mijn theorie in toepassing te brengen, en, ten tweede, 't plichtsbesef dat mij desniettemin dwong, de uren ver van geneeskundige hulp verwijderd wonende, en dus in geval van cholera daarvan verstoken bewoners der binnenlanden, die geen geneeskundig tijdschrift maar wel dagbladen lezen, beter dan vroeger te wapenen tegen de epidemie, die zich toen in Oost- en Midden-Java ontwikkelde.

Eerst toen ik zelf mijn theorie in de praktijk toegepast en juist bevonden had, schreef ik mijn *eerste* tijdschrift-opstel daarover ⁽²⁾. Maar tegelijkertijd daarmede verschenen in dat zelfde tijdschrift ⁽³⁾ de verslagen van de *mislukte* proeven met creoline in de groote hospitalen te Batavia, Semarang en Willem I.

Dat- en waarom die proeven mislukt waren en *moesten* mislukken, verklaarde ik, naar ik vertrouw onbetwistbaar duidelijk, in mijn *tweede* tijdschrift-opstel ⁽⁴⁾.

Men volgde bij die proeven een voorschrift van den

(1) *Geneeskundig Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië* (van 1889), deel XXIX, aflevering 3 bladzijde 316 e. vv..

(2) Zie eerste noot.

(3) Aflevering 2 van denzelfden jaargang, bladz. 171 en vv. 209 en vv. en 212 en vv.. Beide afleveringen verschenen in één omslag.

(4) In 't zelfde deel, aflevering 5 en 6, bladz. 695 en vv..

toenmaligen Chef over den Geneeskundigen Dienst, dat belangrijk van 't mijne afweek, door veel te kleine en *over een te lang tijdsverloop verdeelde* giften. Ware 't door mij op goede gronden aanbevolen middel ook geheel volgens *mijn* voorschrift: *in voldoende hoeveelheid en in doelmatigen vorm*, op eenmaal of in een kort tijdsverloop gegeven geworden, de resultaten zouden anders en veel gunstiger geweest zijn; mijn geneeswijze ware beter bekend, en beoordeeld en erkend geworden, en vele cholera-lijdens waren in de sedert verlopen vijf jaren behouden gebleven, die nu, ook tot groot geldelijk nadeel van den Staat, noodeloos verloren zijn gegaan.

Een stoute bewering! Maar die ik, thans ook door de uitspraken van bevoegde artsen in Europa gesteund, volhoud als *waar*.

Wanneer militaire ondergeschiktheid de cholera behandelende artsen van die hospitalen weerhouden mocht hebben, op eigen verantwoordelijkheid en uit eigen wetenschappelijke overtuiging, de voorschriften van superieuren met een naar hun oordeel noodige of nuttige wijziging op te volgen, dan heeft die militaire volgzaamheid op wetenschappelijk gebied den Staat en velen zijner dienaren geschaad, en is zulk een ondergeschiktheid in dergelijke gevallen door de uitkomsten veroordeeld.

Onder mijn tweede tijdschrift-opstel plaatste de Redactie een noot ⁽⁵⁾ van den volgende inhoud:

„In den laatsten tijd werd aan eenige cholera-lijdens in het hospitaal te Batavia (Pearson'sche) creoline in giften van 5 gram in emulsie toegediend. Ofschoon het aantal op die wijze behandelde lijdens nog te gering is om eenige conclusie te wettigen, zoo geeft echter het voorloopig succes wel reden om met deze behandelingsmethode voort te gaan. Tegen de door den heer GRONEMAN toegepaste doseering kan zeker geen bezwaar bestaan nu, . . . enz.

De geneesheeren, die dit schreven, of die deze lijdens volgens mijn doseering behandeld hebben, handelden dus wèl op eigen gezag. . . . Of andermaal op hooger last?

Maar waarom is dan die aanvankelijk goedgeslaagde en dus meer belovende behandelingswijze later niet meer gevolgd of nagevolgd geworden?

Of, zoo dit wèl geschied is, waarom is daarvan geen

⁽⁵⁾ Op bladz. 700.

verslag gegeven, met vermelding van de *soort* van creoline die gebruikt werd, van de *hoeveelheid* die, en de *wijze* waarop, en 't tijdsverloop waarin die gegeven is geworden; van de *uitwerking* er van, en vanden *toestand* waarin de *lijders* verkeerden, toen hun die creoline toegediend werd? Dat alles is van gewicht voor de juiste beoordeeling der feiten.

Voor zooveel ik weet, werden aldus verkregen ervaringen niet bekend gemaakt.

Wel deelden enkele kollega's mij later persoonlijk mede, dat zij door mijne behandelingswijze goede resultaten gewonnen hadden, en vernam ik langs omwegen dat nog andere, mij persoonlijk onbekende, artsen haar met vrucht toegepast hadden en bleven toepassen; maar zij publiceerden hun ervaringen niet, noch in 't tijdschrift, noch in afzonderlijk uitgegeven opstellen of in eenig dagblad. Reden genoeg voor mij om later, aan 't slot van mijn afzonderlijk uitgegeven opstel ⁽⁶⁾ op mededeeling van zulke ervaringen aan te dringen. Zonder gevolg echter, althans in Indië en tot op dezen dag.

Ik bleef dus in deze Koloniën *alleen*, als verdediger van een geneeswijze, die, volgens *mijn* oordeel en *mijn* ervaring, een der meest doodelijke epidemische ziekten bedwingen; duizenden en duizenden menschenlevens, die anders verloren gaan, behouden, en den Staat (vooral ook *onzen* Staat in Indië) jaarlijks schatten gouds besparen kon.

In een land waar cholera epidemisch voorkomt, ware 't toch wel nuttig en noodig, dat *allen*, die een nieuwe en door velen nog betwijfelde of geschuwde of zelfs ontraden geneeswijze tegen die ziekte als deugdelijk werkzaam leerden kennen, hun ervaringen zoo algemeen mogelijk bekend maakten.

Maar er is meer — en erger. 't Gebeurde dat *leeken* — en niet alleen in de van geneeskundige hulp verstoken binnenlanden, maar ook op hoofdplaatsen — mijn geneeswijze, naar aanleiding van mijn *Locomotief*-opstellen of van nader van mij verlangde inlichtingen, met goed gevolg onder hun onderhoorigen, vooral fabriekarbeiders en bedienden, in toepassing brachten, en dat zij, wanneer hun *artsen* geen creoline wilden geven, daarmee ondanks dezen en buiten hen om voortgingen; en verder, dat die artsen tegenover die leeken 't geneesmiddel of mijn behandelingswijze veroordeelden, en de resultaten er van

(⁶) Uitgegeven bij ERNST. & Co te Batavia. 1892; twee uitgaven.

loochenden. Andere kollega's waarschuwden zelfs *mijn* patienten voor 't gevaar van vergiftiging.

Hadden zij 't dan wel beproefd? „Ja wel,” was dan 't antwoord, „maar geen succes,” „'t Geeft niets,” „'t Bevat carbolzuur!” als of hiermede 't vonnis onherroepelijk geveld was, enz.. Toch gelukte 't niet te best, de leeken af te schrikken of te bekeeren, die meenden te sprekende gevallen van de heilzame uitwerking van 't middel gezien te hebben. Overal, waar 't onder mijn toezicht of volgens mijn aanwijzingen of toelichtingen gebruikt werd, won het 't vertrouwen, zelfs onder inlanders, die niet licht een onbekend geneesmiddel, en vooral niet als 't leelijk smaakt, aannemen; maar die *dit* middel leerden waardeeren, en van nabij en van verre er om kwamen vragen. Dit is te *Jogjâkartâ* gebeurd, en te *Dêrmajoe* en nu weder in de residentie *Banjoemas*, en, volgens mededeeling van een reizend hoofdambtenaar (zoowel aan mij als aan den resident van dit gewest gedaan), ook in de *Prijangan*-regentschappen, o. a. in de afdeeling *Tjitjalengka*.

Toch wil ik natuurlijk gaarne aannemen dat mijn twijfelende of weifelende kollega's volkomen te goeder trouw waren en zich *verplicht* achtten die leeken, en daaronder ook mijn patienten, te waarschuwen voor een vermeend gevaar, of wel voor te groote illusiën; en dat zij zelf dus nog gelooven, of geloofden, dat creoline een vergift is, en dat het geen cholera geweest kan zijn, die daarmede door die leeken — of zelfs door mij — behandeld is, — en wel omdat zij zelf, zonder 't nog behoorlijk beproefd te hebben, of ontmoedigd door *mislukte* proefnemingen met *te kleine* giften in ondoelmatigen vorm, geen cholera door creoline genezen hadden of *konden* genezen.

Maar juist daarom gevoel ik mij geroepen, mijn geneeswijze tegenover artsen en leeken te blijven verdedigen en nu weder, door andere en, naar ik hoop volkomen bevoegde, getuigenissen aan te voeren, mijn tegenstanders te goeder trouw te overtuigen van de juistheid van mijn stelling: dat creoline (althans die van PEARSON en die van Amsterdam) *geen vergift* is, en dat het *alle cholera-gevallen geneest*, waarin 't nog *tijdig* en in *voldoende hoeveelheid* gegeven wordt.

Tijdig, niet te laat.

't Spreekt toch wel van zelf dat ook 't volkomen opheffen van de ziekteoorzaak, 't dooden van alle cholera-bacillen, die nog in den lijder leven, dien lijder niet meer

redden kan, wanneer hij reeds stervende of zoo uitgeput is, dat levensbehoud niet meer mogelijk is.

Stuwing van 't door te veel vochtverlies verdikte bloed in de vaten vooral van vaatrijke organen, als hersenen en nieren, kan niet altijd meer worden opgeheven, ook al wordt de oorzaak van dat vochtverlies weggenomen; evenmin als lijders aan, door groote uitgebreidheid of langdurige inwerking der hitte, belangrijke brandwonden, die nog levend aan de inwerking van die hitte onttrokken worden, altijd nog gered kunnen worden. Choleralijders, wier bloedsomloop in zulke organen door die stuwing te veel belemmerd wordt, sterven, ondanks 't dooden of uitdrijven van alle kommabacillen, aan de gevolgen daarvan, die niet meer kunnen weggenomen of opgeheven worden. Zoo sterven lijders, die reeds gered schenen, door hersendrukking, wanneer de vernieuwde bloedsaandraag, die door herstelde hartwerking te weeg gebracht wordt, die stuwing in de hersenen niet meer overwinnen kan, in den bedwelmingstoestand (*coma*), die vroeger "typhus na cholera" en later "cholera-typhoid" genoemd werd.

En zijn niet de bacillen zelf, als zoodanig, maar is een door die bacillen afgescheiden vergift (*toxine*, *toxalbumine*, *ptomaine*, of hoe dat heeten mag) de oorzaak van de doodelijke uitwerking der ziekten, die wij *cholera* (zoowel *cholera asiatica* als *ch. nostras*) noemen, dan zal immers evenmin een choleralijder meer kunnen genezen, al worden ook alle giftafscheidende bacillen gedood, wanneer 't eenmaal afgescheiden vergift reeds in *doodelijke* hoeveelheid in 't bloed opgenomen is.

Maar is dat gift nog pas in *minder* dan doodelijke hoeveelheid geproduceerd geworden, dan moet de lijder kunnen genezen, als de verdere vorming van meer gift door 't dooden en, zoo mogelijk, ook 't uitdrijven van *alle* bacillen onmogelijk gemaakt wordt.

Daarom is 't volstrekt noodig, dat het bacillendoodende middel zoo *spoedig mogelijk* en minstens *in voldoende hoeveelheid* in 't darmkanaal gebracht en *innig met den gansen darminhoud vermengd*, maar bovendien dat de uitdrijvende peristaltiek van 't darmkanaal niet door opium verdoofd of verlamd wordt.

En dit doel kan alleen bereikt worden met bacillendoodende middelen, die *niet*, na oplossing in den maaginhoud, door den maagwand geabsorbeerd worden, maar die minstens grootendeels in 't darmkanaal afdalen en

dat geheel doorloopen „zooals *onoplosbare creoline*, en zich zoo innig met maag- en darminhoud vermengen als de zoo snel en innig zich met dien inhoud emulgeerende *creoline* van PEARSON..

Maar daarom zal men dan ook met *die* creoline, op *die* wijze toegediend, *alle* choleralijders redden, *die* nog niet *onherroepelijk* verloren zijn, maar die nog *kunnen* herleven als de verdere inwerking der ziekte-oorzaak opgeheven wordt.

En daarna, zoo als de ervaring geleerd heeft, de bacillen doodende kracht van zulke middelen in rechte reden staat tot den duur der inwerking en de concentratie (de hoeveelheid) van 't middel, en dus ook in omgekeerde reden tot de verdunning ervan, zullen ook de lijders, die nog gered kunnen worden, verloren gaan, als men hun *te weinig* creoline geeft, of dit overeen *te groot tijdsverloop* verdeelt, en vooral als deze beide fouten te gelijktijd begaan worden, bijvoorbeeld door 't geven van *één* gram creoline in *zes* giften, *over zes uren* verdeeld, zooals dit in de groote hospitalen gebeurd is.

Is dit mijn betoog logisch, wetenschappelijk, juist, en dus onwederlegbaar? Ik meen van ja.

Maar men kan in zulke gevallen niet *te* duidelijk zijn. Daarom nog eens een paar vergelijkbare voorbeelden.

Men mag niet beweren dat water geen goed blusmiddel is, als men met *te weinig* water geen brand bluscht.

En men heeft geen recht de koortswerende (plasmodien-doodende) kracht van kinine te ontkennen, omdat men met een half gram kinine geen koortsen geneest, die slechts door een grootere gift, anderhalf of twee gram, bedwongen kunnen worden.

Mag men dan wèl ontkennen, dat men met 5 gram creoline cholera genezen kan, omdat men dat met 1 gram, of met $\frac{1}{6}$ gram op eens, niet heeft kunnen doen?

Beproof eerst wat 5 gram goede creoline, op eenmaal en tijdig gegeven, vermogen.

Ik ga nu over tot het bestrijden der dwaling van hen, die beweren en gelooven dat creoline een vergift is.

Daarmede wordt dan toch zeker bedoeld, dat het voor den zieke schadelijker en gevaarlijker zou zijn dan de ziekte, waartegen ik 't aanbeval, zooals dit bijvoorbeeld 't geval kan zijn met arsenik tegen moeraskoorts ⁽⁷⁾, en

(7) Ik heb een malariapatient zien sterven aan arsenik-vergiftiging ten gevolge van 't (vruchteloos) voortgezet gebruik van *solutio arsenitis kalici composita* (FOWLER'sche arsenik-droppels) door een mij bevriend kollega in officieel geoorloofde giften voorgeschreven.

dat dus de *giftige* eigenschappen van 't middel de *genezende* overtreffen of daartegen minstens opwegen; terwijl ik slechts te bewijzen heb, dat de eerste, zoo die al bestaan, door de laatste overtroffen worden; en dat dus de voor 't dooden van alle bacillen noodige maximaal hoeveelheid voor den drager der bacillen onschadelijk — of zelfs maar in de meeste gevallen onschadelijk, of slechts voorbijgaand schadelijk is.

Dat *kinine* een vergift is; dat door te veel kinine werkelijk vergiftigingen veroorzaakt zijn, en dat het bij verschillende lijders ook in verschillende mate vergiftigend werkt, zal niemand ontkennen, maar ook niemand weehouden koorts door kinine te bestrijden en koortsljders er door te genezen.

En ondanks alle denkbare voorzorgen stierven en sterven soms zieken aan vergiftiging door chloroform, jodoform, carbolzuur, antipyrine of andere giftige *geneesmiddelen*, die hun door volkomen bevoegde deskundigen werden of worden toegediend.

Ook de beste en grootste operateurs gaan voort met opereeren, niettegenstaande nu en dan lijders onder of kort na, en tengevolge van de operatie *sterven*, maar die ondernomen werd om hun leven te *redden*; welk doel ook bij andere lijders doorgaans door dezelfde operatie bereikt wordt.

Zou men om die enkele dooden *allen*, aan anders ongeneeslijke ziekten lijdenden, laten sterven, en dus niet meer opereeren? Of geen chloroform, of kinine, of andere giftige geneesmiddelen meer geven? Neen, men zal die alleen ongebruikt laten, wanneer men door *minder* giftige middelen 't doel even zeker bereiken kan ⁽⁸⁾, maar in andere gevallen zal men ze blijven toedienen, onder de beste voorzorgen tegen mogelijke vergiftiging, vooral door niet meer dan de wetenschappelijk vastgestelde maximaal-dosis te geven.

(8) Zoo gebruik ik uitwendig liever aristol, of creoline dan jodoform, omdat die middelen mij beter of minstens even goed voldoen, en niet of veel minder gevaarlijk zijn. Toch weigerde mij eens een patient, die met een verwaarloosde huidziekte in behandeling kwam, en kort daarop naar elders verhuisde, mijn rekening te voldoen, omdat twee Semarangsche dokters hem gezegd zouden hebben, dat hij alleen en uitsluitend met jodoform behandeld had moeten worden! Jodoform is geen eigenlijk bakteriëndoodend antisepticum: 't In no. 19 van 't *Weekblad van 't Ned. Tijdschrift voor Geneesk.* van 5 Nov. 1892 verhaalde geval van jodoform-vergiftiging, al eindigde dat niet doodelijk, is een ernstige waarschuwing tegen 't gebruik.

Ware creoline dus een vergift, men zou daarom de toediening van niet vergiftigende en dus ongevaarlijke hoeveelheden niet behoeven te schuwen.

Maar *creoline is geen vergift*, zelfs niet als 't uit- of inwendig gegeven wordt in *veel grooter* hoeveelheden dan voor 't genezen van lijders aan cholera (*asiatica* en *nostras*), aan wonden, en vooral vervuilde en verwaarloosde wonden, zweren en vele andere huidziekten, noodig zijn.

Ik spreek natuurlijk alleen van *zuivere* creoline, niet van onzuivere bereidingen die onder den naam van creoline verkocht worden, en dan bedoel ik daarmede in de eerste plaats de nu reeds algemeen bekende creoline van de firma WILLIAM PEARSON & Co. te Hamburg.

De creoline van de Amsterdamsche Maatschappij van Chemische Industrie is gebleken even zuiver en even zeker en krachtig bakteriëndoodend te zijn, zooals door bevoegde bakteriologen, 't laatst nog door onzen Utrechtschen hoogleeraar VAN OVERBEEK DE MEIJER, bewezen is, maar ik hield mij tot nu toe aan de bereiding van PEARSON, omdat ik die nu eenmaal had leeren kennen en vertrouwen, en omdat ik in haar voortreffelijke eigenschap om zich onmiddelijk, en even innig als snel, met water te emulgeeren, een waarborg te meer meen te hebben voor 't snel en zeker désinfectieeren van 't gansche darmkanaal. In niet of minder emulgeerbaren vorm zou 't dit doel minder spoedig en minder volledig bereiken en bij choleralijders kan 't minste tijdsverlies verlies van 't leven zijn.

In *oplosbaren* vorm zou creoline 't darmkanaal niet of veel minder snel en zeker ontsmetten, want het zou dat niet eens, of niet in zijn geheel, bereiken, omdat de maag een groot deel er van zou absorbeeren en in 't bloed overbrengen.

Wat daardoor voor 't bloed gewonnen werd, zou voor den darminhoud verloren gaan, en dáar leven en werken en vermenigvuldigen zich de cholerabacillen.

Daarom zal ik aan choleralijders geen creoline in *oplosbaren* vorm geven, en zou ik hun nooit *lysol* gegeven hebben, al ware dat werkelijk ongiftig geweest, wat thans door erkende deskundigen op grond van onbetwistbare feiten ontkend wordt ⁽⁹⁾. Toch werd dat middel boven creoline aangeprezen en opgehemeld, juist omdat het de cresolen van 't creoline in opgelosten toestand bevatte.

⁽⁹⁾ Zie beneden.

De reklame, waarmede W. PEARSON & Co. hun handelsartikel adverteeren, heeft hun creoline zeker in de oogen van wetenschappelijke mannen meer kwaad dan goed gedaan ⁽¹⁰⁾, en zou ook mij misschien van elke proefneming terug gehouden hebben, als ik 't middel alleen door die reklame had leeren kennen. Maar gelukkig was dat anders. Strikt wetenschappelijke tijdschriften releveerden de bakteriëndoodende kracht er van, en, vóordat een enkele van die reclames mij onder de oogen was gekomen, had ik ook door eigen ervaring de andere eigenschappen er van leeren kennen, die 't voor mijn doel: 't vinden van een middel dat, zonder den lijder te schaden, cholera-bacillen in 't darmkanaal doodden, en daardoor choleralijders genezen kon, bizonder bruikbaar deden schijnen.

En toen ik dat doel volkomen er mede bereikt had, kon de reklame van den fabrikant voor mij geen reden meer zijn, om 't voortreffelijke geneesmiddel op te geven of de bekendmaking mijner ervaringen aan artsen en leeken te onthouden.

Ten overvloede verklaar ik nog eens, dat ik zelf aan die reklame of aan de daardoor beoogde handelsvoordeelen hoegenaamd geen deel heb of wensch te hebben. Zij moge voor fabrikanten en kooplieden, als W. PEARSON & Co. en zijn agenten, volkomen geoorloofd zijn, aan ernstige mannen van wetenschap, en vooral van geneeskundige wetenschap, die geen handel drijven, past zij niet.

Ik heb met mijn schrijven geen andere bedoelingen gehad dan mijn ervaringen bekend te maken aan, en mijn besluiten te verdedigen tegenover kollega's, die choleralijders moeten behandelen, en aan leeken, die zonder tijdigen geneeskundigen bijstand door cholera in gevaar gebracht kunnen worden; en wanneer ik telkens op mijn onderwerp terug kom, om de bedenkingen van velen te weerleggen en de tegenwerking van sommigen te overwinnen, dan hoop ik daardoor te bewerken, dat mijn geneeswijze eindelijk meer algemeen en *beter* beproefd en erkend worde, en dat ook ten slotte de Staat er voor 't vervolg door gebaat worde en gewaarborgd tegen de belangrijke schade, die hij tot op dezen dag te lijden had,

⁽¹⁰⁾ Ook van mij hebben zij meer gezegd dan ik zelf beweerd heb, o. a. door aan mij ook de bakteriologische onderzoekingen toe te schrijven, die in 't Pathologisch laboratorium door de heeren EIJKMAN en VAN EECKE verricht zijn geworden.

door 't sterven van velen onder zijn duur gekochte diena-
ren aan een ziekte waartegen men nog geen werkelijk
geneesmiddel kende, en waarvan nog onlangs op 't congres
van geneeskundigen te Wiesbaden beweerd werd, dat
onze therapie daartegen waardeloos zou zijn ⁽¹¹⁾.

Wat ik gedaan heb is dus niets meer, maar ook niets
minder geweest dan mijn *plicht*, als mensch, als arts, en
als burger van den Staat.

De giftigheid van creoline (PEARSON) is herhaaldelijk ge-
genoemd en volgehouden, en ontkend en wetenschappelijk
wederlegd geworden. De bewering werd vooral verdedigd
door een beroep op 't carbolzuur dat de creoline bevatten
zou, terwijl door anderen daarentegen verklaard werd dat
creoline (PEARSON) *geen* carbolzuur of slechts *sporen* daarvan
bevatte. Later werd gezegd dat de kleurreactie van de
hogere cresolen, die tot de werkzaamste bestanddeelen van
goede creoline behooren, overeenkomen met die van 't
carbolzuur en dus de aanwezigheid van dat zuur niet
bewezen ⁽¹²⁾.

Men heeft echter ook telkens nieuwe voorbeelden
aangehaald van de *ongiftigheid* van groote en buitenge-
woon groote hoeveelheden creoline (P.), die bij vergissing
of, met het doel om zelfmoord te plegen, opzettelijk, en
soms onverdund, waren ingenomen ⁽¹³⁾.

De *ongiftigheid*, vooral in tegenstelling met de *giftig-
heid* van 't *lysol* werd op nieuw aangetoond door Dr. MAX
DAHMEN (van 't *Chemisch-technisches und bakteriologisches
Institut* in Crefeld), in een opstel dat opgenomen werd
in No 62 van de te Berlijn uitgegeven *Pharmaceutische
Zeitung* ⁽¹⁴⁾, en dat mij vooral belangrijk voorkwam om-
dat het bevestigde wat ik *a priori* vermoed had, namelijk
dat, als de hogere cresolen, *in 't bloed gebracht*, wel
vergiftigend werkten, 't *lysol*, waarin zij *in oplosbare vorm*
bevat waren, *nooit minder* maar wel *veel meer giftig* en ge-
vaarlijk moest zijn dan creoline. Immers, in opgelosten
toestand ingenomen zouden zij door de maag geabsor-

(11) Zie No. 16 van 't *Weekblad* van 't *Ned. Tsch. v. Geneesk.* van 22
April 1893, bladz. 605.

(12) Mededeeling van den Heer H. J. BOELMAN, Pharm. Doctorandus
en chef der firma J. VON GORKOM & Co.

(13) Zie o. a. de noot van de redactie op bladzij 700 van ons *Indisch
Geneeskundig Tijdschrift*, 1889 en 't *Weekblad* van 't *N. T. v.
Geneesk.* van 5 Juli 1890, reëraat.

(14) Van 5 Augustus van dit jaar, bladzijde 478 en vv. 't Opstel is
getiteld: „*Lysol und Kreolin Pearson.*”

beerd en in 't bloed overgebracht kunnen worden; in onopgelosten toestand maag en darmkanaal doorloopen, zonder in 't bloed over te gaan.

Dat lysol werd mij 'teerst bekend door een te Amsterdam ⁽¹⁵⁾ uitgegeven vertaling van een opstel van Dr. VAL. GERLACH, chef der hygiënische afdeeling van 't laboratorium van SCHMITT in Wiesbaden ⁽¹⁶⁾.

Ik neem de volgende regels uit Dr. DAHMENS „*Kreolin Pearson und Lysol*” over.

„Ich will zunächst die Richtigkeit meiner Behauptung „Kreolin ist erwiesenermassen ungiftig und kann in relativ-grossen Mengen eingenommen werden” beweisen. . . .”

„Die „zahlreichen notorischen Vergiftungsfälle durch Kreolin”, wie besonders der Fall Rosin, kommen desshalb nicht in Betracht, weil nirgends bekannt und behauptet worden ist, dass es sich um Kreolin Pearson gehandelt hat, und von diesem allein habe ich gesprochen ⁽¹⁶⁾. Es gibt ja Dr. W. REUSS noch in seiner Arbeit über Kreolin (No. 54 der Pharm. Ztg) dem Sapocarboll den Namen Kreolin, der nach unseren Gesetz, wie der Prozess Pearson contra Artmann uns zeigte, nicht geschützt werden kann. Es giebt fünf verschiedene Präparate, die Kreolin genannt worden. Es ist ferner zur Genüge bekannt, dass zur Cholera-zeit in Hamburg Sapocarboll als Kreolin verkauft wurde. Wenn also gegen das Kreolin Pearson argumentirt werden soll, so muss dasselbe doch auch in den betreffenden Fällen genannt werden. Den Versuch von Neudörfer, der reines Kreolin Pearson in eine Vene des Versuchthieres spritzte, können wir heute nicht mehr ernstlich als einen Beweis für die Giftigkeit des Kreolin Pearson anführen, da wir wissen, dass durch Injektion von destillirtem Wasser in die Venen, welches die Koagulation des Bluteiweisses veranlasst, ebenfalls der Tod durch Lungenembolie hervorgerufen werden kann.”

Hetzelfde geldt immers ook van andere, niet in 't bloed oplosbare, maar emulgeerende stoffen, zooals olie, en zelfs van gewone dampkringslucht.

„Es bleibt also noch der Fall von van ACKEREN übrig. Ueber diesen äussert sich Kortüm in No.4 der Berl. klin. Wochenschrift wie folgt: „Dass beim Menschen eine ziemlich grosse Quantität Kreolin Pearson (60 gram) noch

⁽¹⁵⁾ Bij L. J. VEEN, in 1892.

⁽¹⁶⁾ Zeitschrift für Hygiène, zehnter Band, 1891.

⁽¹⁶⁾ Ik ook.

gar keine übele Wirkung äussert, habe ich in einen in den Therapeutischen Monatsheften 1888, No. 12 veröffentlichten Falle mitgetheilt. Ein weiter schlagenderer Beweis für die Unschädlichkeit des Kreolins ist aber der Fall van Ackeren, und es war mir eine grosse Befriedigung, von demselben konstatirt zu sehen, dass der Mensch $\frac{1}{4}$ l. (17) Kreolin austrinken kann, ohne daran zu sterben oder dauernden Schaden zu nehmen. Dieser Fall zeigt, dass das Tausendfache der bei der innerlichen Darreichung selten überschrittenen Gabe von o. 3 Kreolin Pearson beim Menschen nicht tödtlich wirkt. Und dies Ergebniss berechtigt zu der Behauptung, dass das Kreolin an etwaiger schädlicher Wirkung bedeutend hinter dem Kaffee, dem Branntwein, Fleischextrakt und vielen anderen Genussmitteln, die wir nicht grade zu den Giften zu zählen gewöhnt sind, zurücksteht."...

Prof. VAN OVERBEEK DE MEIJER haalt in een zijner voor leeken bestemde geschriften (18) meer gevallen van dien aard aan.

„Es wurde in dem Lysolaufsatz behauptet, dass den „zahlreichen“, oben besprochenen Vergiftungsfällen von Kreolin ein Fall von Lysolvergiftung entgegenstehe. Ich kenne bereits sieben Lysolvergiftungen, und zwar 1. nenne ich den Fall von Dr. Wilmans in Wilhelmsburg (Deutsche med. Wochenschr. 1893, 14). Ein Arbeiter wird *durch einen Schluck* aus einer mit Lysol gefüllten Flasche nach $\frac{1}{4}$ Stunde bewusstlos, nach $\frac{3}{4}$ Stunde tiefes Coma, cyanotisches Aüssere, Puls unfühlbar, während des Magenausspülens sistirt die Athmung einige Male, dann nach 5 Stunden Rückkehr des Bewusstseins. 2. Der Fall, der in der Pharm. Ztg. 1892, No. 80 mitgetheilt ist. Ein Kind in Bremen wird sofort nach äusserlicher Anwendung des Lysols bewusstlos. Es erfolgt der Tod. 3. Der Fall des Fwerführers Klier verlief ähnlich wie der erste Fall. Er wurde bekannt durch den Generalanzeiger für Hamburg-Altona (1892, No. 241). 4. Der Hamburger Korrespondent berichtete in No. 744, 1892, über die Lysolvergiftung eines Arbeiters mit Namen Ständer in den Cholerabaracken, ähnlich wie Fall 1. 5. Das Hamburger Fremdenblatt (1892, No. 265) macht einen Fall (wie No. 1) von Lysolvergiftung bekannt, wobei ein Geschäftsmann aus

(17) Liter.

(18) *Purmerender Courant* van 9, 12 en 16 October 1892.

Hamm durch einen Schluck dem Tode nahe gebracht wurde. 6. Im ärztlichen Centralanzeiger (No. 5, 1893) bespricht Dr. Reich einen sehr interessanten Fall von Lysolvergiftung. Dr. R. behandelte Krätze durch Aufpinselung von reinem Kreolin mit gutem Erfolg. Es war in einem Falle kein Kreolin, wohl aber Lysol zur Stelle. Dr. R. nahm letzteres, pinselte Hals, Arme, Brust und Rücken ein. Als nach nur wenigen Minuten die Beine an die Reihe kommen sollten, fiel der Patient um, wurde bewusstlos und bekam heftige Krämpfe. Die aufgepinselte Flüssigkeit wurde schleunigst mit warmen Wasser abgewaschen. Nach einer weiteren Viertelstunde erst hörten die Krämpfe ganz auf, das Bewusstsein kehrte zurück. An den gepinselten Stellen hing die Haut in Fetzen herunter. Der Patient konnte erst nach 10 Tagen die Arbeit wieder aufnehmen. 7. Die Pharm. Ztg bringt in No. 53 a. c. den traurigen Fall, bei welchen ein 11 Monate altes Kind durch einen Theelöffel voll Lysol unter entsetzlichen Schmerzen das Leben verlor. Gegenüber diesem letzten Falle berichtet Karl Schwing in Prag, dass die Anwendung des *Kreolin Pearson* innern einige Tage hindurch in kleinen Dosen *weder den Neugeborenen noch Säuglingen schädlich ist.*

„Soeben wird in der Deutschen Zeitschrift für Chirurgie, 36. Band, 5 und 6. Heft, ein weiterer (also der achte) Fall von Lysolvergiftung aus Berlin von Dr. Roede veröffentlicht. Dieser Fall hat viele Aehnlichkeit mit den oben als No. 7 angeführten. Ein 10 Monate altes Kind bekommt vom Dienstmädchen statt Leberthran einen Theelöffel voll Lysol, es war am 23. Dezember 1892 gegen Abend. Es erfolgte mehrmaliges Erbrechen, wodurch natürlich der grösste Theil des Lysols wieder entfernt wurde. Am folgenden Tage wurde das Kind ins Krankenhaus Bethanien gebracht, wo bei eingetretener Erstickungsgefahr, durch infolge von Schwellung der angeätzten Schleimhaut plötzlich aufgetretene Larynx-stenose, die Tracheotomie gemacht wurde. Am 25. Dezember früh $1\frac{1}{2}$ 6 Uhr trat jedoch schon der Tod ein, wie Roede sich ausspricht, wahrscheinlich durch Herzlähmung.

„Nehmen wir bei der Lysolvergiftung des Falles 7 das Gewicht des Kindes als 6 kg. an, dann beträgt die toxische, letale Dosis — ein normaler Theelöffel voll Lysol wiegt nicht ganz 5 Gram — o. 83 pro Kilogramm Gewicht, während wie im Fall van Ackeren 5 gram Kreolin

Pearson pro Kilogramm noch nicht tödtlich oder dauernd schädlich wirken.

„Die vollständige oder absolute Ungiftigkeit des Kreolin Pearson ist nicht allein vor sechs Jahren von Flöhner ausgesprochen, sondern immer und immer wieder betont worden. . . .“

Toch houden Nederlandsch-Indische artsen nog telkens de giftigheid er van vol, zonder echter een enkele persoonlijke waarneming als bewijs aantevoeren.

Dr. DAHMEN haalt daarop de namen van 21 deskundigen aan, die de ongiftigheid van Creoline P. verdedigd hebben en voegt dan nog daar aan toe: „Diese Autoren gebrauchen zum grossen Theil das Wort „absolut“, mit welchen man gewiss sonst vorsichtig sein soll.

Dr. DAHMEN zegt boven dat de gift van 0.3 gram Creoline, dus een duizendste deel van wat bij den mensch nog niet doodelijk of duurzaam vergiftigend werkt, zelden overschreden wordt. Ik. en zij die in Indië of in Nederland mijn voorschrift gevolgd hebben, evenals ook enkele artsen in Hamburg, waarover later, geven *meer*. Maar zelfs 5 gram is nog maar *een vijftigste* deel van dat wat in 't aangehaalde geval zonder blijvend nadeel — en nog wel onverdund — ingenomen werd.

Hij behandelt dan de bewering van de vededigers van 't lysol, dat stoffen, die bakteriën dooden, noodwendig ook voor 't menschelijk organisme vergiftig *moeten* zijn, en zegt:

„Für die Anaëroben ist der Sauerstoff der Luft ein schnell tödtendes gift; für den Menschen nicht. Direktes Sonnenlicht ist für das pflanzliche Plasma, und das diffuze Sonnenlicht für die Mehrzahl der Bakteriën tödtlich, während der thierische Organismus sich im Lichte am wohlsten fühlt. Diese Thatsachen sind es ja grade, welche den uralten Satz der Hygiene, wie Koch immer wieder hervorhebt: Licht. Luft und Reinlichkeit! durch das Studium der Bakteriologen wieder emporleben lassen. Wir wissen dass sauer reagirende Flüssigkeiten nur für das pflanzliche Eiweiss von äusserst schädlichem Einfluss sind. Spuren von Kreosot vermögen z. B. die Typhusbacillen relativ schnell zu tödten, während die Phenole des Kreosots ohne Schaden anzurichten sich mit den eiweissreichen Inhalt der Lymphbahnen des menschlichen Körpers mischen können. Worauf beruht überhaupt die Kreosotbehandlung der Phtisiker? Doch lediglich in einer in einem

gewissen Grade stattfindenden Durchtränkung der Gewebe mit Phenolen, welche in der nächsten Umgebung der durch Tuberkelbacillen infizierten Stellen eine Vermehrung der Mikro-organismen nicht zulassen, wonach Abstossung und Heilung erfolgt. Diese wäre gar nicht möglich, wenn das Kreosot auf den menschlichen Organismus so einwirkte wie auf den Tuberkelbacillen."

Verder geeft Dr DAHMEN nog een proef aan, waardoor iedereen zich persoonlijk overtuigen kan van 't verschil van inwerking van creoline en lysol op menschelijk weefsel.

„Um sich von gewissen Eigenschaften des Lysols und des Kreolins zu überzeugen, giesse man 20 grm reines Lysol in eine Hand (die Hände dürfen nicht wund oder zu zart sein, cf. Lysol-vergiftungsfälle 2 u. 6) und reibe schnell beide Hände vollständig und intensiv ein; man lasse die Flüssigkeit genau 60 Sekunden mit den äusseren und inneren Handflächen in Berührung und spüle alsdann mit vielem Wasser ab. Durch das Einreiben mit Lysol sind die Hände alsdann vollständig weiss geätzt, sie zeigen lange, tiefe Furchen und behalten stundenlang einen äusserst durchdringenden, süsslichen Geruch. Den Vergleichsversuch mit Kreolin (Pearson) soll man nicht vor Ablauf von 48 Stunden machen, bis die Haut sich wieder erholt hat. Dann verfährt man genau in derselben Weise mit unverdünnten Kreolin wie vorher mit Lysol. Der Unterschied der Wirkung ist so gewaltig und auffallend, dass ich überzeugt bin, Niemand wird noch über die Aetzwirkung des Lysols im Unklaren sein. Die Hände werden durch Kreolin nicht im Geringsten angegriffen, bleiben geschmeidig und behalten den frischen Theergeruch höchstens eine Stunde lang."

En ten slotte eindigt DAHMEN aldus:

„Resumiren wir noch einmal Alles, so haben wir in dem Kreolin ein ungiftiges Antisepticum mit nur guten Eigenschaften, *zumal dasselbe nunmehr löslich gemacht worden ist* ⁽¹⁹⁾. Das lösliche Kreolin, dem ich ingefolge eines Wunsches von befreundeter Seite wie auch wegen der Sache selbst mein ganzes Interesse entgegengebracht hatte, wird meines Wissens ebenfalls von W. Pearson & Cie. im Hamburg in den Handel gebracht und dürfte das lösliche Kreolin das einzige Antisepticum sein, welches allen

⁽¹⁹⁾ Ik cursiveer, om op deze stelling de aandacht te vestigen, en daarop aanstonds terug te komen.

Anforderungen genügt. die man von chirurgischen und therapeutischen Standpunkte an ein solches stellen kann."

Tot zoover Dr. DAHMEN.

Een opmerking over de laatste alinea.

't Is mogelijk dat de werkzame bestanddeelen van Creoline wél giftig zijn, als zij in 't bloed worden opgelost: en dat dus creoline PEARSON *geen vergift is, omdat het, en zoo lang als 't onoplosbaar blijft*. Daarom immers vooronderstelde ik reeds *a priori*, dat lysol, dat diezelfde bestanddeelen in *opgelosten* vorm bevat, *nooit minder giftig* en gevaarlijk dan creoline *kon* zijn. In dat geval, nu zou creoline, *in oplosbaren vorm*, een vergift worden. DAHMEN's stelling kan dus alleen juist zijn, als de in 't bloed opgenomen oplosbare creoline even giftvrij is, of zoo zwak aan giftige eigenschappen, dat het in de therapeutische maximaaldoses den lijder geen blijvend nadeel toebrengen kan. Maar dan zal het, hoe werkzaam dan ook tegen infectieziekten, wier kiemen in 't bloed of binnen in de weefsels van 't menschelijk lichaam leven⁽²⁰⁾, *onwerkzaam worden tegen cholera* of andere ziekten, wier pathogene mikroben in den darminhoud huizen; omdat alles, wat door de maag geabsorbeerd wordt, en dus niet in 't darmkanaal afdaalt, voor den darminhoud verloren gaat.

Voor die ziekten blijft de onoplosbare emulsievorm een voordeel, zoo niet een onmisbaar vereischte.

Maar indien dan creoline *niet giftig* is, waarom wordt het dan nog zoo weinig toegepast, vooral in zulke wanhopige ziekten als cholera? Zijn bakteriëndoodende kracht wordt immers door geen deskundige ontkend of betwijfeld. Of waarom, indien 't al eens, in vol vertrouwen op die kracht, beproefd werd, deed men dat dan op een zoo onvoldoende wijze, in zulke geringe en te kleine giften, dat de uitwerking wel falen *moest*? . . .

Creoline is 't eerst in Nederlandsch-Indië, op Java, tegen cholera in praktijk gebracht, volgens *mijn* aanwijzing en door mij; en ik heb mijn ervaringen en de beweegredenen die mij tot die ervaring geleid hebben, zooveel mogelijk openbaar gemaakt en wetenschappelijk verklaard en toegelicht. Maar tot op dezen dag heeft, op enkele uitzonderingen na, geen mijner indische kollega's aan mijn herhaald en toch billijk verzoek voldaan, om door mededeeling van eigen ervaringen, aan mij of aan de re-

(20) Klierziekte en tering, kinkhoest, mazelen, roodvonk, en pokken, influenza, lepra en syphilis, misschien ook kanker, enz. enz..

daktie van 't Geneeskundig Tijdschrift, mijn arbeid te steunen, of de onwaarde er van wetenschappelijk aan te toonen.

De uitzonderingen zijn, 1e, de redaktie van 't Tijdschrift in haar boven aangehaalde noot; 2e, de officier van gezondheid der marine SCHOONDERMARK, wiens schrijven ik in mijn twee malen bij ERNST & Co. te Batavia uitgegeven opstel overnam; 3e, de inspekteur van den burgerlijken geneeskundigen dienst, VORDERMAN ⁽²¹⁾, en 4e, de officier van gezondheid DE FREIJTAG, wiens, in 't 32ste deel van ons tijdschrift opgenomen, bedenkingen tegen dat opstel ik in denzelfden jaargang beantwoordde en, naar ik vertrouw, wederlegd heb ⁽²²⁾.

Maar buiten Indië, in Europa, was ik gelukkiger en vond ik meer, en toenemende, instemming, niet alleen bij kollega's, met wie ik, gedurende mijn kort bezoek in 1890, erover sprak, maar ook, na mijn terugkeer op Java, bij artsen en hoogleeraren, die mij persoonlijk onbekend zijn.

Op de getuigenissen van enkelen van dezen wensch ik mij thans te beroepen en daar 't mij om in aller oogen *bevoegde* beoordeelaars te doen is, zal ik alleen van diegenen spreken, die hun mededeelingen met hun namen ondertekend hebben, en wier namen een waarborg zijn voor hun bevoegdheid.

De cholera-epidemie, die verleden jaar in Europa ontstaan was, en die in Hamburg alleen duizenden slachtoffers velde, gaf mij hoop op een beter en ruimer toepassing van mijn geneeswijze, dan tot nog toe in Indië geschied was of mogelijk geweest is.

Voor al in Hamburg zou zij tot haar recht kunnen komen, waar de firma W. PEARSON haar zaken dreef en haar creoline wel zooveel mogelijk verkrijgbaar zou stellen.

De ondervinding had mij echter geleerd, dat ik met de volgende belemmerende factoren te rekenen had:

- 1o. Onbekendheid met en tegenzin in 't nieuwe middel.
- 2o. Wantrouwen in de reclames van den handel.
- 3o. Ondoelmatige en onvoldoende toepassing.

4o. Zelfmisleiding, te goeder trouw, door 't onbewust gebruiken van minder goede, onwerkzame of schadelijke, bereidingen.

⁽²¹⁾ Mondelinge mededeeling. Zie mijn bij ERNST & Co. uitgegeven opstel.

⁽²²⁾ *Geneest Tijdschrift voor N. I.* Deel XXXII, bladzij 296 en vv. en bl. 629 en vv.

5o. Twijfel, en vrees voor verdere en vooral ruimere toepassing in grooter giften, en

6o. Tegenwerking van konkurreerende firma's, die minder werkzame of zelfs werkelijk giftige bereidingen in den handel brachten ⁽²³⁾.

Al die factoren hebben dan ook de algemeene erkenning, vooral in den aanvang, zoozeer bemoeielijkt en tegengehouden, dat de meeste artsen, ook in Hamburg, die choleralijders behandelden, er niet eens ernstig aan gedacht schijnen te hebben de toch op onwederlegbare en onwederlegde gronden aanbevolen en verdedigde geneeswijze te beproeven.

Gelukkig niet allen.

Ik geef de onder volgende aantekeningen ongeveer in de tijdsorde, waarin zij verschenen zijn, maar meen vooraf nog, tot beter begrip van een en ander omtrent de Hamburger epidemie, uit een schrijven van de firma W. PEARSON & Co. ⁽²⁴⁾ deze regels te mogen overnemen.

„Die Epidemie kam so unerwartet und trat gleich so heftig auf, dass das ganze Kranken- und Verpflegungswesen, das auf eine solche Eventualität gar nicht vorbereitet war, in die grösste Verwirrung gerieth und ausser Stande war den Anforderungen zu entsprechen. Die schweren Fälle kamen in den ersten Tagen gar nicht zur Behandlung, denn es fehlte an Allem, auch Aerzten und Wärtern, und man musste die Hoffnungslosen ihrem Schicksale überlassen.

„Zur Bekämpfung der Cholera kamen die verschiedensten Mittel zur Anwendung und natürlich auch Creolin Pearson. Wir veröffentlichten das von Ihnen empfohlene Recept und vertheilten dieses in Flugblättern. ^(23a) Ob schon unter den Aerzten wenig Neigung bestand die Heilkräfte des Creolin Pearson bei dieser Gelegenheit praktisch zu erproben, so ist das doch von mehreren mit bestem Erfolge geschehen und es gereicht uns zum besonderen Vergnügen constatiren zu können, dass Ihre Erfahrungen sich im grossen Ganzen auch hier durchaus bestätigt haben. Die von Ihnen empfohlenen Dosen haben sich vielleicht für die hiesigen Kranken als etwas zu gross erwiesen

⁽²³⁾ Wij hebben boven immers gezien dat in Hamburg zelfs *Sapocarboll* als creoline verkocht is geworden.

⁽²⁴⁾ Van 2 November 1892.

^(23a) Door den agent in Nederland uit de *Locomotief* overgenomen en aan de firma medegedeeld.

und mehrfach Störungen verursacht; wir haben aber in solchen Fällen nicht verfehlt auf Ihre Worte hin zu weisen, dass es doch gewiss besser sei etwas zu viel Creolin zu schlucken als an zu viel Bacillen zu Grunde zu gehen. Aus den mitfolgenden Beilagen belieben Sie zu ersehen, wie die Herren Dr. Fischer und Dr. Wiesinger über das Creolin Pearson urtheilen. Der erstere ist ein Arzt mit sehr grosser Privatpraxis, der letztere Oberarzt am hiesigen Allgemeinen Krankenhause und als massgebende Autorität bekannt. Aehnliche Versuche sind unseres Wissens auch von anderen Aerzten und mit sehr befriedigenden Resultaten gemacht worden, aber bei den fieberhaften Hast mit der Alles betrieben werden musste blieb keine Zeit die Beobachtungen mit der nothwendigen Gründlichkeit vorzunehmen und noch weniger um Abhandlungen darüber zu schreiben. Dieses erklärt auch zur Genüge, dass die Erfahrungen nicht alle übereinstimmen und von manchen Aerzten ganz entgegengesetzte Resultate gemeldet worden sind."

„Auf Kranke die vom Transporte zu sehr angegriffen oder bereit zu stark durchgesehen waren konnte das Creolin eine günstige Wirkung nicht mehr ausüben und dieses Versagen bildete dann die alleinige Ursache dem Creolin jedes heilsame Einwirken überhaupt abzusprechen. Zudem mussten die Aerzte in Folge der grossen Ueberbürdung ihren Assistenten, meist eben von der Universität gekommenen unerfahrenen jungen Leuten, überlassen, die ihnen gegebenen Weisungen nach eigenem Ermessen und ohne viel Controle aus zu führen, und so ist es gekommen, dass die angeordneten Versuche mit Creolin entweder gar nicht oder in ganz ungenügender Weise gemacht und bald abandonirt wurden wenn der Erfolg nicht gleich den Erwartungen entsprach.

„Wir sind für unseren Theil mit den Ergebnissen durchaus zufrieden, denn wenn ein Mann wie Dr. Wiesinger sich in der geschehener Weise äussert und uns persönlich die Versicherung giebt, dass er das Creolin Pearson für ein typisches Heilmittel bei Cholera halte und dafür sorgen werde, dass bei einem Wiederausbruch der Seuche alle Krankenhäuser sich desselben bedienen, so wiegt das für uns alle ungünstigen Beurtheilungen auf. Dr. Wiesinger ist durch seine Berufspflichten so in Anspruch genommen, dass er für littererische Arbeiten keine Zeit erübrigen kann und da die Cholera thatsächlich vorbei (ist) hält er Veröffentlichungen

jetzt auch für zweckslos; er ist aber wohl jederzeit bereit privatim seine Erfahrungen mitzutheilen wie er uns gegenüber gethan hat."

Een schrijven van dezen Oberarzt was in afschrift bij den brief gevoegd, onder opmerking dat het niet voor openbaarmaking bestemd was. Denkelijk omdat Dr. WIESINGER aan 't slot er van verzocht die mededeeling als een *private* te beschouwen. Ik mag het dus niet in zijn geheel overnemen, doch meen, in 't belang der zaak, die immers voor alle menschen van zooveel belang is, enkele regels er uit te mogen aanhalen. Ik hoop dat de schrijver mij deze onbescheidenheid (als 't er een is) edelmoediglijk vergeven zal.

Hij had het Creoline PEARSON gedurende de cholera-epidemie veel aangewend en "mit sehr gutem Erfolge". Vooral bij vroegtijdig gebruik "leistet das Mittel vorzügliches," om den aanval te onderdrukken of minstens zijn hevigheid te matigen.

"Aber auch bei schon entwickelten, schweren Fällen erzielt man durch die Anwendung des Creolin, combinirt mit Injectionen und stimulirenden Mitteln etc. günstige Erfolge." enz

Verder meent de schrijver dat de minder gunstige werking van 't middel in de hospitalen verklaard kan worden, door 't feit, dat de zieken daar meestal pas in een vergevorderd stadium der ziekte in behandeling komen, en ook door dat het transport met zijn onvermijdelijke "Anfregung" en "Unbequemlichkeit" juist in deze ziekte zeer schadelijk en ongunstig werkt.

Nog een andere verklaring wordt door Dr. WIESINGER niet genoemd; hoeveel die toch in Hamburg, even als in Indië oorzaak van mislukking geweest en dientengevolge van voorbarige veroordeeling en verwaarloozing geworden is: verkeerde of ongenoegzame toepassing, zooals in de vierde barak van Dr. LAUENSTEIN, waarover later.

Dr. FISCHER schreef in 't *Hamburger Fremdenblatt* ⁽²⁵⁾.

"Der Creolinbehandlung (aber nach meiner Methode richtig angewandt, damit es nicht Erbrechen erregt) habe ich es zu danken, dass ich, *seitdem ich diese Therapie eingeleitet, d. h. seit dem zweitem Tage der Epidemie keinen Todesfall zu verzeichnen hatte, auch nicht in den hygienisch ungünstigen Gängen St. Georgs, wo anders Behandelte dutzenweise dahinsterben. Bei dieser Behandlung wären nach meiner, auf diese Thatsache füssenden Ueberzeugung nicht*

⁽²⁵⁾ Van 9 September 1892, No. 211.

6000 *dahingerafft* worden ⁽²⁶⁾. Näheres über meine Cholebehandling in meinem schon erschienenen und noch erscheinenden Cholera-artikel „Merk's Hamburg“ in hiesigen „General Anzeiger“

En in dit blad ⁽²⁷⁾ onder meer, dat hij aan alle huisgenooten van cholera-zieken 4 tot 5 malen daags één, een halven of een kwart theelepels of ook slechts eenige droppels, al naar den leeftijd der personen, laat innemen van een emulsie van een goeden halven theelepels Creoline in 100 gram, liefst gekookt, water, en wel 't best in eenige eetlepels spuitwater. Hij raadt deze prophylatische handelwijze eenige dagen lang voort te zetten om eventueel in de maag gerakende bacillen terstond te doodden, en dat nu en dan te herhalen, vooral dan als men zich aan grooter besmettingsgevaar blootstelt. b. voorb. door een zieke te bezoeken. 't Middel is volkomen ongevaarlijk en 't verdient aanbeveling dat ieder voortdurend zulk een creoline-emulsie bij zich draagt.

Een goede en zeker belangeloos gegeven raad om cholera te voorkomen. En voor 't geval dat de ziekte reeds is uitgebroken, zegt hij verder: neme men tot dat de dokter komt van bovengenoemde creoline-emulsie in tusschenruimten van ongeveer 10 minuten een halven tot een heelen eetlepel in spruitwater; minder indien het braaking opwekt; meer als 't zonder braakneiging verdragen wordt; in grooter tusschenruimten, wanneer de toestand verbetert; zoo niet, dan verbruike men nogmaals 100 gram emulsie ⁽²⁸⁾, enz. FISCHER eindigt met de volgende woorden in vette letters:

„Nochmals empfehle ich meinen Herren Kollegen, dieses Verfahren, es ist in Wahrheit „die rettende That“ und, überall angewandt, hätte die Epidemie *nicht* so viele Opfer gefordert.

In een antwoord op een schrijven van mijn boeder, den oud-ingenieur en oud-leeraar H. J. H. GRONEMAN, schreef Dr. FISCHER nog ⁽²⁹⁾.

„Ich selbst habe von Creolin nur gutes gesehen, *alle*

⁽²⁶⁾ De epidemie was toen nog niet geweken en zou nog meer offers kosten.

⁽²⁷⁾ *General-Anzeiger für Hamburg und Altona* No. 215 van 13 September, 1892.

⁽²⁸⁾ Stel een halven theelepels creoline op 2 gram, dan zou een patient van Dr. F. hoogstens 2 emulsies of 4 gram verbruiken in niet te langen tijd, voor dat de dokter hem kwam bezoeken.

⁽²⁹⁾ Den 19 Januari 1893.

andere Aerzte verwerpen es ⁽³⁰⁾; es giebt keine objektiven Menschen mehr und durch zu grosse Reclame seitens PEARSON ist der ärztliche Urtheil getrübt worden."

Hij kondigde daarbij nog een werk over cholera, in twee deelen, aan, dat hij toen voor de pers gereed maakte, en waarvan 't eerste deel kort daarop verschenen en mij toegezonden is. Over dat werk later. 't Is nog niet aan de beurt.

Intusschen bedreigde de epidemie ook Nederland. en had o. a. de Utrechtsche hoogleeraar en bakterioloog VAN OVERBEEK DE MEYER reeds getracht zijn landgenooten gerust te stellen, door in 't *Nieuws van den Dag* ⁽³¹⁾ een bemoeidigend advies te geven: "*Voor de dokter komt,*" waarin hij, onder opmerking dat een krachtig middel in de hand van den leek meer kwaad dan goed zou kunnen doen, zijn lezers aanbeval hun huisarts te raadplegen. Voor 't geval echter dat deze zich nog wachten liet, deelde hij mede wat hij "in eigen kring toegepast zou wenschen te zien", en verder:

"IN DE EERSTE PLAATS ZIJN NOODIG: KALMTE EN MOED. Vrees baat niets, doch schaadt in hooge mate; de overtuiging dat men de cholerakiem kent en de beste middelen om haar snel te dooden in de bacteriologische laboratoria heeft kunnen opsporen, wekt daarentegen vertrouwen en hoop."

En, na 't gebruik van twee voorbehoedmiddelen aangeraden te hebben (verdund zoutzuur of citroenzuur) gaat hij voort, voor 't geval dat men ziek wordt onder verschijnselen van cholera:

"De bovengenoemde middelen: zoutzuur, en citroenzuur, kunnen thans niet meer baten, omdat de cholerakiemen dan reeds in het darmkanaal zijn. Onder de geneesmiddelen, die in staat zijn de cholerabacillen snel te dooden, en wel in 't bijzonder *creoline* en *kaneelolie*, zou ik het laatstgenoemde verkiezen ⁽³²⁾". "Verkiest men *creoline* dan zij het die van WILLIAM PEARSON & Co., en neme een volwassene, naar den raad van Dr J GRONEMAN, daarvan 5 gram in een gewoon drinkglas, half vol water, in eens in: een kind neme 2 tot 3 gram; wordt het ingenomene terstond uitgebraakt, dan worde de gift onmiddellijk herhaald. *Inmiddels worde een geneeskuntige geroepen!*"

⁽³⁰⁾ Dat was niet geheel juist. Zie boven in den brief van PEARSON & Co. en de aanhalingen uit het schrijven van Dr WIESINGER.

⁽³¹⁾ Van 1 September 1892.

⁽³²⁾ Ik vrees dat ook kaneelolie geheel of gedeeltelijk geabsorbeerd wordt en niet in 't darmkanaal terecht komt.

Juist: men geve of neme 't *goed*, dat heet: in voldoen-de hoeveelheid in eens, of men geve 't *niet*.

't Schijnt dat die goede raad toen den tegenzin van anderen opgewekt of geprikkeld heeft die 't *niet* raadzaam achtten krachtige middelen in de handen van leeken te geven ⁽³³⁾. En intusschen bracht een bericht uit Hamburg prof. v. O. D. M. zelf omtrent de betrouwbaarheid van creoline aan 't twijfelen.

Dr. LAUENSTEIN had aldaar in 't zeelieden-ziekenhuis 250 choleralijders in 4 barakken, volgens 4 verschillende methoden behandeld, alle vier zonder vrucht. Ook de toepassing van creoline werd „gäuslich wirkungslos” genoemd ⁽³⁴⁾.

't Is waar, zooals prof. v. O. D. M. in een ander schrijven ⁽³⁵⁾ terecht opmerkt, dat Dr. L. niets medegedeeld had over de *hoeveelheid* en de *soort* van creoline, die door hem gegeven was, en „het zou dus kunnen zijn, dat het middel niet gebruikt is zooals Dr. Groneman noodzakelijk heeft geacht”, en „Er wordt in elkgeval niets gemeld van eenige schadelijke giftige werking” ⁽³⁶⁾.

„Maar het bestaan der tegenspraak is reeds voldoende om het vertrouwen in de heilzame werking van het creoline als inwendig middel tegen Aziatische cholera te schokken.”

Daarbij kwam toen nog een verslag van een chemisch onderzoek van Dr. STROINK te Zwol, die verklaarde dat op dat oogenblik carbolvrij creoline in den handel niet voorkwam, ook niet uit de fabriek te Amsterdam. „Bij zoodanigen stand van zaken is het niet twijfelachtig wat mij te doen staat. Ik acht mij zedelijk verplicht mijne aanbeveling van het *inwendig* gebruik van creoline terug te nemen, tot dat over de klinische waarnemingen meer licht is verspreid en tot dat de Nederlandsche apothekers zelve een praeparaat zullen aanbieden, dat stellig vrij van carbolzuur en de organische bases is, niet te veel natriumhydroxyde bevat en toch met water eene goede emulsie levert.”

⁽³³⁾ Moet men die dan, *als de dokter niet komt* of nog niet komen kan, en al te lang weg blijft, aan hun lot overlaten, en erger ziek laten worden en sterven? Een cholera aanval doodt soms zeer snel.

⁽³⁴⁾ Alweder, zooals later gebleken is, door ondoelmatige, te zwakke toepassing. Zie beneden.

⁽³⁵⁾ Van 4 October, in 't *N. v. d. Dag* van 8 October 1892, tweede blad.

⁽³⁶⁾ Van de in de andere barakken toegepaste middelen werden *wel* schadelijke gevolgen genoemd.

Die eischen waren zeer billijk. Ongelukkig echter de lijders, die, door de herroeping van den eerlijken hoogleeraar afgeschrikt, misschien door 't *niet* innemen van creoline verloren konden gaan!

't Meerdere licht zou echter spoedig komen, vooral ook voor prof. v. O. d. M.

Intusschen had een ander geneesheer ⁽³⁷⁾ een opstel over creoline rechtstreeks *tegen* prof v. O. d. M. gericht, die daarop kortelijk antwoordde, maar daardoor van dien tegenstander een repliek uitlokte "zoo ruw en onhebbelijk, dat verdere gedachtenwisseling met Dr. Simons uitgesloten is" ⁽³⁸⁾

Tegenover 't *publiek*, dus alweder ook tegenover *leeken*, toonde de hoogleeraar echter aan ⁽³⁹⁾, dat creoline "een zeer goed ontsmettings- en geneesmiddel" is, en dat de *inwendige* toediening in de hoeveelheid door hem aangegeven (volgens mijn voorschrift) "*met goed vertrouwen* bij een lijder aan aziatische cholera *mag geschieden*" ⁽⁴⁰⁾.

Ziedaar de herroeping herroepen!

In datzelfde dagbladopstel behandelt v. O. d. M. achtereenvolgens alle tot op dien tijd bekend geworden opzettelijk en toevallig genomen proeven die 1e de *giftigheid* van creoline bij uit- of inwendig gebruik zouden bewijzen of doen ontkennen; 2e zijn *goede werking* als ontsmettingsmiddel en 3e, zijn *goede werking* als geneesmiddel bevestigden, en ten slotte sprak hij over de onzekerheid zijner samenstelling en de eischen, die aan uit- en inwendig bruikbare bereidingen gesteld behooren te worden. Dat alles is te nitvoerig dan dat ik in dit geschrift daaruit veel zou mogen overnemen, wat voor mijn niet-deskundige lezers belangrijk zou zijn. Van mijn kollega's vertrouw ik dat zij de aangehaalde feiten uit deskundige, vooral duitsche, tijdschriften kennen. Belangstellende leeken verwijs ik naar de 3 nommers van 't genoemde blad.

Slechts een enkele proevenreeks meen ik te mogen re-

⁽³⁷⁾ Dr SIMONS in de No. 3202 van de *Purmerender Courant*, onder dagteekening van 11 September.

⁽³⁸⁾ Die tegenstander heeft ook mij niet gespaard, maar uitdrukkingen gebezigd, die van *bevoegde* zijnde krenkend zouden geweest zijn.

Een kollega, die mij *niet* kent is niet bevoegd mij, op grond van mijn choleratherapie, te veroordeelen, zoolang niet *bewezen* is dat die therapie een dwaling, en *wetenschappelijk* een *failure*, is.

⁽³⁹⁾ In de No. 3210, 3211 en 3212 van de zelfde *courant*, van 9, 12 en 16 Oktober. 't Stuk zelf is gedateerd 6 Oktober 1892.

⁽⁴⁰⁾ *Ik* cursiveer.

leveeren, namelijk die van professor FORSTER te Amsterdam, waaruit bleek, dat de creoline van de *Maatschappij voor chemische Industrie* in die stad even krachtig bakteriëndoodend is als die van PEARSON & Co., dat o. a. *typhus-bacillen* in vleeschnat na vermenging met 1⁰/₆ creoline P. of ook creoline van Amsterdam, *meerendeels* na 5 minuten, *alle* na 15 minuten, gedood waren. *Cholera-bacillen* in vleeschnat werden door bijmenging van *nog geen duizendste* (95 honderdduizendste) creoline A. binnen hoogstens 15 minuten gedood; door 2⁰/₀ en zelfs door 1⁰/₀ creoline P. of A. reeds na ééne minuut.

Dat klopt met de ervaringen in 't Pathologisch laboratorium te Weltevreden ⁽⁴¹⁾. En dan *moeten* dus ook alle cholerabacillen in 't darmkanaal in enkele minuten gedood — en choleralijders genezen worden, wanneer men volgens mijn voorschrift $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{2}$ procent creoline P. (of A.) innig met hun darminhoud mengt.

Een getuigenis te meer voor 't *volkomen rationeele* van mijn voorschrift, *mits het volledig worde toegepast*. Waarom deden velen dit nog niet?

„Na die ervaring” — zegt v. O. D. M. dan, „is het m. i. geoorloofd de toediening van creoline aan cholera-zieken aan te bevelen *ook vóór de komst van den geroepen arts* ⁽⁴²⁾. Immers, die arts kan niet altijd *terstond* ter plaatse zijn, en inmiddels woedt de ziekte voort, haar slachtoffer niet zelden in slechts 3 uren tijd doende bezwijken”.

De onzekerheid der samenstelling van creoline geeft den hoogleeraar recht zijn eisch te herhalen ^[43]: „dat creoline zou gebruikt worden *volkomen vrij van carbolzuur*; want de koolwaterstoffen en de hoogere kresolen, te samen ingegeven, *werken niet giftig*, althans niet in de door Groneman aanbevolen dosis.”...

„Inmiddels worde het *handels*-creoline, bij de ontsmettingsmaatregelen, die ter beteugeling eener verdere verspreiding van de gevreesde ziekte aanbevolen zijn en tot dusverre zulke schitterende uitkomsten hebben opgeleverd, vlijtig en goed gebruikt *als een der beste ontsmettingsmiddelen!*”

In 't *Nieuws van den Dag* van 16 Oktober kon prof.

⁽⁴¹⁾ Zie mijn tweede opstel *Cholera en creoline* in deel XXIX van 't *Geneesk. Tijdschrift voor Ned. Indie* bladz. 695 en vv.

⁽⁴²⁾ *Ik* cursiveer.

⁽⁴³⁾ *N. v. d. Dag* van 8 Sept 1892.

VAN OVERBEEK DE MEYER vermelden, dat er reeds mededeelingen inkwamen betreffende de *werking* van creoline bij cholera-zieken, en dat, behalve een bericht uit Hamburg, opgenomen in 't Vrijdag-nommer van dit blad ^[44], de doktoren MIJNLIEFF, te Breukelen, en PRILLEVIJZ, te Maarsen hem mondeling hadden verklaard, dat zij *creoline* „met zeer goed gevolg” aan eenige cholera-zieken hadden toegediend, en het „een uitstekend middel achten ter bestrijding der ziekte, wanneer het slechts vroegtijdig, zoo spoedig mogelijk, wordt toegediend en in de dosis, die Dr. Groneman had aanbevolen; 5 gram in eens aan een volwassene, 2—3 gram aan een kind.”

Juist daarop komt het aan. *Te laat* of in onvoldoende hoeveelheid moet *elk* middel falen. 't Is al erg genoeg, dat, zoo als in Indië en in Hamburg gebeurd is, bevoegde artsen, door *te weinig* te geven, hun doel missen en de lijders verliezen, wier leven aan hen toevertrouwd wordt; maar erger is 't nog, dat zij, op grond van *zulke* proëven, een werkelijk levenreddend middel veroordeelen en verwaarloozen.

Eindelijk achtte prof. v. O DE M. den tijd gekomen om 't onderwerp uitvoeriger, en meer bepaald voor geneeskundigen, te behandelen in een opstel, dat te vinden is in 't *Weekblad* van 't *Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde* ⁽⁴⁵⁾

Hij sprak daarin achtereenvolgens over de eerste aanbevelingen van creoline voor inwendig gebruik, in 1888 door Dr. SPAETH en door HILLER en nagenoeg gelijktijdig door mij ⁽⁴⁶⁾; over zijn raad aan leeken om creoline te gebruiken „vóór de dokter komt”; over de daarop volgende verzwakking van zijn geloof aan de heilzame werking er van, op grond van de mededeelingen van Dr. LAUENSTEIN ⁽⁴⁷⁾ en van professor RUMPF (beiden te Hamburg), die de creoline evenzoo onwerkzaam had bevonden; over de onderlinge tegenspraak van de berichten van deze beide autoriteiten en de mijne; maar ook over 't verzuim der beide Hamburger doktoren, die niets ge-

⁽⁴⁴⁾ *N. v. d. Dag* van 14 Oktober, tweede blad, bl. 1. kolom 4.

⁽⁴⁵⁾ No. 18 van 29 Oktober 1892, bladz. 682 en vv.

⁽⁴⁶⁾ „Destijds geneesheer te Indramajoe”, schrijft hij. Dit is een vergissing. Ik bleef tot half December 1889 te *Jogjakarta*, en werd eerst na mijn terugkeer uit Europa, in 1890 in *Dérmajoe* (vulg: *Indramajoe*), en later, in 1892, in *Banjoemas* met de waarneming van den civiel-geneeskindigen dienst belast.

⁽⁴⁷⁾ Zie boven.

zegd hadden van de *soort* creoline, die, en de *doses* waarin zij die gegeven hadden, waardoor de mogelijkheid bestaan bleef dat hun niet slagen aan een minder werkzame bereiding of aan te kleine giften te wijten zou zijn.

Verder over de eerste hoogst gunstige mededeelingen van Dr. F. . . r (FISCHER) in 't *Hamburger Fremdenblatt* ⁽⁴⁸⁾, en eindelijk over de bovenbedoelde verklaringen van de doktoren MIJNLIEFF en PRILLEVITZ. Hij zegt daarvan dat Dr. M. zijn waarnemingen betreffende de creoline PEARSON zelf in 't Tijdschrift zal bekendmaken. „De andere geneeskundige, de heer J. C. PRILLEVITZ, te Maarsen, heeft de goedheid gehad, mij het volgende overzicht van de door hem behandelde ziektegevallen ter bekendmaking af te staan, en mij daarbij medegedeeld, dat hij overtuigd is van de krachtig heilzame werking van de creoline-*Amsterdam*, wanneer het bij aziatische cholera — zooals Dr. J. GRONEMAN nadrukkelijk heeft gezegd en PRILLEVITZ heeft gedaan — *in de aanbevolen dosis* (5 gram in eens bij volwassenen, 2 — 3 gram bij kinderen) *tijdig* ingegeven wordt. De enteroklyse van tannine oplossingen heeft den heer PRILLEVITZ geen bemoedigende resultaten gegeven; de aanwending in de woning van min vermogende menschen, bij bekrompen ruimte en zonder voldoende hulp, stuit bovendien op bezwaren, die men in de hospitaal-praktijk nimmer ontmoet”.

Ik behoef dat overzicht hier niet over te nemen. Ieder kollega weet waar hij 't vinden kan.

Dat de tannine-inspuitingen van den onlangs overleden italiaanschen Dr. CANTANI in de burgerpraktijk niet voldoen, kan ieder begrijpen, die weet hoe moeilijk 't zelfs in hospitalen is, door die inspuitingen 't *gansche* darmkanaal te ontsmetten. Men kan met krachtigen heveldruk de oplossing door 't *colon* drijven, maar komt niet veel verder, zoowel door den weerstand van 't klapvlies dat den terugweg voor drekstoffen uit den dikken darm naar 't *ileum* afsluit, als door de groote lengte en de vele kronkels van 't laatste. En toch leven en werken en vermenvuldigen zich de meeste bacillen dáar en moeten zij dáar dus vooral gedood worden.

Daarom voldeden ook mijn creoline-hevellavementen mij niet; en liet ik die spoedig varen. Zonder toediening van creoline door den mond waren zij ontoereikend, en met die toediening overbodig.

⁽⁴⁸⁾ Van 9 Sept. 1892. No. 211.

En daarom zou ik, als ik geen beter middel kende, ook tannine doen inslikken of gelijktijdig *per os* en *per anum* geven, als ik niet vreesde dat een groot deel van dat oplosbare middel toch niet onveranderd in 't darmkanaal terecht zou komen, en dus de daar levende bacillen niet zoo zeker en zoo spoedig zou dooden, als ik dat met creoline doen kan.

Van de 20 toen door PR. genoemde lijdens werden 19 geneeskundig behandeld, en wel 9 met creoline. Twee braakten 't éénmaal en twee anderen tweemaal achtereen uit, doch de volgende (dus bij 2 de *tweede*, bij 2 anderen de *derde*) gift bleef bij allen binnen. Van deze 9 zieken stierf er één, die reeds in hevigen graad ziek was, toen hij in behandeling kwam, na 16 uren (dus vermoedelijk in 't reactie-tijdperk, in *coma* of aan z. g. cholera-typhoid. G.); één ander was nog in behandeling maar herstellende. De 7 anderen waren gered.

PR. had aan elk der 7 volwassenen 5 gram, aan ieder der beide kinderen, van 8 en van 12 jaren, 4 gram gegeven in eens.

Van 5 dezer lijdens heeft prof. v. O. D. MEYER, met hulp van zijn assistent J. A. VRIJHEID, de ontlastingen onderzocht en de ziekte bakteriologisch als *cholera asiatica* erkend.

De ziekte-toestand der genezenen was bij den aanvang der behandeling bij 4 licht, bij 1 vrij hevig, bij 3 hevig en bij 1 zeer hevig.

Van de 10 met andere middelen behandelden (o. a. met tannine-inspuitingen) stierven 7, 3 herstelden, en daarvan 1 na 1 dag, en 2 na 17 en 18 dagen. Van de 9 met creoline behandelden waren 2 in 1 dag, 2 in 2 dagen, 1 in 10, 1 in 13 en 1 in 14 dagen hersteld, terwijl de laatste herstellende, maar nog in behandeling was.

Die cijfers spreken!

Prof v. O. D. M. besloot die opgaven met deze woorden: Deze gunstige gevolgen der toediening van creoline zullen, naar ik hoop, ook andere geneeskundigen opwekken, dat geneesmiddel te beproeven, wanneer zij *tijdig* aan het ziekbed van een cholera-lijder geroepen worden.

Hij bespreekt daarna de bedenkingen die tegen 't middel geopperd zijn geworden op grond van groote verschillen in de samenstelling der handels-bereidingen en van 't „bekend worden van enkele, *zeldzame*, gevallen van

vergiftige werking na de uit- en inwendige aanwending van creoline bij zieken."

Hij noemt dan de beide eerste in den handel bekend geworden soorten; die van PEARSON en van ARTMANN, en geeft beider analyses volgens verschillende scheikundige onderzoekingen; waaruit bleek dat beide soorten niet alleen onderling belangrijk verschilden, maar ook dat dezelfde soort niet altijd dezelfde samenstelling had.

Hoofdbestanddeelen van creoline P. waren koolwaterstoffen ($\pm 60\%$) en phenolen (van $10-27\%$), van creoline ARTMANN alleen koolwaterstoffen ($\pm 85\%$), volgens B. FISCHER, WEYL, OTTO en BECKURTS.

Daar 't ontsmettingsvermogen van deze laatste soort (door haar zeer klein gehalte aan phenolen (3.4%)) hoogst gering bevonden was, werd creoline ARTMANN verder niet meer besproken.

Naphtaline en pyridine waren onwerkzaam, in de geringe percentsgewijze verhouding waarin zij tot de hoofdbestanddeelen stonden, en konden dus gemist worden; de pyridinen bovendien om hun stank en hun giftigheid. De harszeepen en indifferente koolwaterstoffen werken als zwakke," "de hoogere homologen van phenol (als) bijzonder krachtige ontsmettings-middelen en HENLE heeft bevonden dat bij het distilleeren der 3 cresolen (ortho-, para- en metacresol) bij het stijgen van het kookpunt een steeds krachtiger antiseptisch werkende stof overgaat. Nadere proefnemingen leerden hem, dat de 3 genoemde hoofdbestanddeelen van creoline: indifferente aromatische koolwaterstoffen, harszeepen en hoogere phenolen, moeten *samenwerken* ter levering van de beste uitkomsten; het ééne désinfiens schijnt de micro-organismen als het ware voor te bereiden voor de werking van het andere; reeds alleen het toevoegen van zeep verhoogt de werking van cresol en andere phenolen."

Prof. v. O. D. M. besluit dus, dat de drie hoofdbestanddeelen van creoline P. moeten blijven, maar de pyridineachtige bases daaruit verwijderd moeten worden, doch dat de giftige werking, die in zeldzame gevallen bij den mensch alsmede bij proeven op kleine dieren waargenomen is, vermoedelijk door de ongewone aanwezigheid van *carbolzuur* verklaard zou moeten worden, dat dan, hoewel 't in de creoline van PEARSON's "Originalflaschen" *òf* in 't geheel niet *òf* slechts in minimale sporen gevonden wordt (hoogstens een tweemillioenste); bij

zeldzame uitzondering meer zou hebben kunnen bedragen ⁽⁴⁹⁾.

Daarna gaat de hoogleeraar over tot de gewichtige onderzoeken van OTTO MUGDAN, te Berlijn, omtrent de giftigheid van de gewone bestanddeelen van creoline. P. MUGDAN had de koolwaterstoffen, phenolen en harszuren van 10 gram creoline van elkander gescheiden en ieder afzonderlijk aan konijnen toegediend, en deze dieren, die anders door een gift in eens van 10 gram creoline sterven, bleven allen gezond.

Eveneens een konijn dat achtereenvolgens, telkens met 3 dagen tusschenpoozing, eerst de koolwaterstoffen, daarna de harszuren en eindelijk de phenolen ingenomen had". Ook de harszuren met de phenolen of de harszuren met de koolwaterstoffen te zamen (altijd uit 10 gram creoline) bleven onschadelijk. Alleen als de *koolwaterstoffen met de phenolen te zamen* ingegeven werden, stierf 't konijn na anderhalven dag.

Toen werden de afgezonderde phenolen ook nog onderling gescheiden; carbolzuur en cresol gedestilleerd en de hoogere (niet vluchtige) cresolen overgehouden. 20 gram creoline gaven ruim $1\frac{1}{2}$ gram carbolzuur en ruim $2\frac{1}{2}$ gram hoogere cresolen ⁽⁵⁰⁾. Daarop werden de koolwaterstoffen met de vluchtige phenolen van 10 gram creoline *te zamen* aan een konijn gegeven, en evenzoo de koolwaterstoffen met de hoogere cresolen. In beide gevallen bleef het dier gezond. De giftige werking van creoline berust dus op de *samenwerking* van de koolwaterstoffen, 't carbolzuur en de hoogere cresolen. "MUGDAN heeft dit vastgesteld in een laatste proevenreeks door het ingeven van de koolwaterstoffen uit 20 gram creoline in eens aan een konijn, zonder eenig nadeelig gevolg; terwijl een konijn dat de phenolen (dat wil zeggen: carbolzuur plus hoogere cresolen) had ingekregen, reeds na 2 minuten begon te beven en nog 5 minuten later krampen vertoonde, die 20 minuten duurden; een uur na het innemen was het diertje weder volkomen normaal en het bleef aldus."

Prof. v. O. D. M. vervolgt dan: dat ook voor creoline

⁽⁴⁹⁾ Waarlijk dus geen reden om choleralijders creoline te onthouden, te meer dewijl tegen zulke ongevallen gewaakt kan worden door alleen carbol-vrije creoline te geven.

⁽⁵⁰⁾ O. 534 en 2. 666.

de regel geldt, dat alle antiseptica giften zijn voor 't dierlijk organisme ⁽⁵¹⁾; maar dat het hierbij op de hoeveelheid aankomst, en dat 5 gram creoline, mits *niet onverdund* in genomen, voor volwassenen, ter ontsmetting van maag en darmkanaal, inwendig zonder gevaar kan toegediend worden. Als het dus in capsules gegeven wordt, moet daarna water (*lauw* water is voor de tropen minder noodig, G.) worden gedronken ⁽⁵²⁾. „PRILLEVITZ heeft van de Amsterdamse creoline, die hij met zoo uitstekend gevolg heeft toegediend, evenmin eenige nadeelige werking waargenomen, afschoon hij na het uitgebraakt worden der dosis terstond een 2e en zelfs nog een 3de dosis liet innemen.”

„Al staat het dus vast, dan een dosis van 5 gram creoline-PEARSON of creoline-Amsterdam voor een volwassene, of 2 — 3 gram voor een kind niet giftig is, zoo moet niettemin de eisch gesteld worden dat de toegediende creoline vrij zij van stoffen, die men niet daarin hebben wil, met name carbolzuur en de pyridine-achtige organische bases.” En dāt dit kan, en hoe men dat bewerken kan, dit wordt door den hoogleeraar vervolgens aangetoond. Daarna zegt hij nog:

„Het creolinum purissimum, thans door de *Maatschappij voor chemische Industrie* te Amsterdam afgeleverd, bevat volgens mondelinge mededeeling van den scheikundige der Maatschappij, Dr. WANSTRAT, 11 pCt. carbolzuurvrij cresol, dat met gezuiverde koolwaterstoffen, derivaten der teerdestillatie, de harsverzeeping ondergaan heeft, vrij van organische bases is en met de geringst mogelijke hoeveelheid natronloog is bereid. In hoeverre dat *nieuwe* praeparaat een krachtige bacterien-doodende werking heeft, moet nog nauwkeurig worden vastgesteld; de buitengewoon gunstige resultaten, door den Heer PRILLEVITZ dezer dagen bij de behandeling van 9 cholera-zieken met het creolinum purissimum WANSSTRAT te Maarsen en te Zuilen verkregen — 5 hevige of zeer hevige en 4 lichtere gevallen — geven echter grond tot het vermoeden, dat de bacteriën-doodende werking niet zwak is; immers van het

⁽⁵¹⁾ Zie echter boven de opmerkingen van Dr. DAHMEN. Boorzuur moge geen algemeen antisepticum zijn, den *gonococcus* doodt het volgens mijn ervaring beter dan eenig ander. Ook m. i. de bacteriën, die bij vele oog-, neus-, keel- en ooraandoeningen een rol spelen. En boorzuur heeft toch geen giftige eigenschappen. Trouwens: *exceptio confirmat regulam*.

⁽⁵²⁾ Niet te veel, omdat te groote verdunning de werkzaamheid verzwakt.

negental zieken is slechts één overleden, en deze 28-j. man had 12 uren lang aan cholera geleden, alvorens de arts hem zag."

Ik erken gaarne dat dan *deze* creoline even goed en bruikbaar moet zijn als de beste van PEARSON.

"Ten slotte" — zegt v. O. D. M. "heb ik nog een vraag te bespreken, die mij in dezen cholera-tijd van het hoogste gewicht schijnt: is het noodig aan het publiek aan te bevelen om een stof bij de hand te hebben, die geacht kan worden een krachtig geneesmiddel tegen aziatische cholera te zijn? Ik antwoord ten stelligste bevestigend, al moge daardoor de gevoeligheid van enkele geneeskundigen gekwetst worden. Wie een hevige epidemie doorleefd heeft, zoo als ik in 1866 te Utrecht, zal het met mij eens zijn, hoop ik; de ervaring in de jongstverloopen dagen dwingt overigens tot een antwoord in denzelfden zin. Zoo menigmaal toch komt de te hulp geroepen arts bij een cholera-zieke die reeds sedert eenige uren in hevigen graad aangetast is en bij wien men niet meer kan hopen, redding aan te brengen door de nog in het darmkanaal aanwezige cholera-bacillen te dooden; de ongelukkige is reeds in hoogen graad vergiftigd door de in zijn darmkanaal opgenomen toxinen en is zijn einde nabij; de geneeskundige *komt te laat*. Ware hij vroeger aan het ziekbed geweest, dan zou hij zijn zieke misschien hebben kunnen behouden; ware een andere menschlievende hand, zij het ook die van een leek, gereed geweest tot het toedienen van een krachtig geneesmiddel, dan zou de ziekte misschien niet dien noodlottigen loop genomen hebben! Tegenover deze overweging behoort m i elke andere te wijken, vooral elke persoonlijke gevoeligheid, die in dit geval, waar menschenlevens in gevaar zijn, van lager orde is."

Ik dank prof. VAN OVERBEEK DE MEYER voor deze eerlijke erkenning, die, als de waardeering van wat *ik* gedaan en verdedigd heb, door een man, zoo bevoegd, en van zooveel gezag als hij, voor mij een groote voldoening is.

Wat voor Nederland geldt, geldt nog oneindig veel meer voor Indië, waar soms maar een enkel geneesheer is in gewesten zoo uitgebreid en even bevolkt als een halve provincie in Nederland. En ik heb dus *niet* gedwaald, maar wèlgedaan, door mijn raad ook aan *leeken* te geven. En juist dat werd mij soms door *kollega's* verweten!

Ik heb om diezelfde reden veel meer van prof. v. O. D.

M. en anderen overgenomen dan voor kollega's, die geneeskundige tijdschriften lezen, noodig was. Ik hoop dat zij dat thans zullen billijken.

Van den door v. O. d. M. ook genoemden Hamburger professor RUMPF sprak ik nog niet, maar ik kom op hem terug.

Dr. PRILLEVITZ schreef onlangs in 't *Nieuws van den Dag* ⁽⁵³⁾.

„Nu die door velen en niet ten onrechte zoo zeer gevreesde cholera zich weder in ons land vertoont, en helaas weer heel wat slachtoffers maakt, komt het mij voor, dat het in het algemeen belang is en tevens zal strekken tot geruststelling van vele opgewonden gemoederen, te wijzen op de zoo bij uitstek gunstige resultaten verleden jaar door mij verkregen met de *tijdsige* en *voldoende* toediening der gezuiverde creoline bij choleralijders.

„Van het 1e twaalfstal, bij wien ik de gewone middelen toepaste, stierven er 6 (50%) en van het 2e dozijn lijders slechts 3 personen (25%), waarvan één was een alcohol-liefhebber, één lijdende aan ruggemergskwaal en de derde mijne hulp eerst inriep toen het te laat was.

„Dr. Groneman, die in Indië vele epidemiën en endemiën van cholera heeft bijgewoond, geeft de volgende stelling,

„Choleralijders, die vroeg genoeg en in *voldoende* hoeveelheid creoline (5 gram verdund in 100 gram zuiver water) innemen en inhouden, genezen allen.

„Hiermede ben ik het volkomen eens”

„Maarssen, 4 Sept. '93. J. C. PRILLEVITZ, *Geneesheer*.”

En Dr. MIJNLIEFF plaatste een voordracht over 't onderwerp in No. 6, 7 en 8 van de *Geneeskundige Courant* ⁽⁵⁴⁾, waaraan ik 't volgende ontleen:

Nadat te Breukelen 3 doodelijke gevallen waren voorgekomen, zag MIJNLIEFF zijn eersten choleralijder op den 1sten October 1892, doch deze was niet te bewegen 5 gram creoline-PEARSON (*purissimum*) in te nemen. Ook hij bezweek.

De tweede, een 40 jarige vrouw, was al 2 dagen ziek en vertoonde 't typische beeld van cholera asiatica. 5 gram creoline werden ingegeven en uitgebraakt, daarna nogmaals 5 gram in lauwe melk, die grootendeels binnenbleven. Daarna van 30 droppels landanum met 2 gram verdund

⁽⁵³⁾ Van 6 September 1893, vierde blad, 3de kolom.

⁽⁵⁴⁾ Van 5, 12 en 19 Februari van dit jaar.

zoutzuur en 0,065 zoutzure cocaïne in 200 gram water met oranjeschillen-stroop, alle uur een lepel.

... *Ik* geef geen *narcotica*, omdat ik die schadelijk acht; maar ik begrijp het best dat een kollega, die voor de eerste maal een choleralijder met een *nieuw* middel zal behandelen, bevreesd is, of wordt, niet genoeg te doen, en dan nog eens ten overvloede naar andere en oudere middelen grijpt. ...

Intusschen beterde de toestand der patient. Zij dronk toen thee met rum en nam eindelijk nog 3 capsules, ieder van 1 gram creoline, in, die Dr. M. voorzichtigheidshalve achtergelaten had. Deze 3 gram, na in 't geheel reeds 10 gram gebruikt te hebben, waarvan hoogstens de helft uitgebraakt was, bezwaarden haar niet het minst, en den volgenden mogen "vertoonde zij een geheel ander beeld" en zij "voelde zich zelve dan ook veel beter". "Zij herstelde geheel.

3de Patient. Een 14 jarige jongen, een type van scrofulose, die reeds aan pneumonie en nierontsteking na roodvonk geleden had. Hij was des middags om 12 uur ziek thuis gekomen. M. zag hem eerst 5 uur later in een hevigen graad van cholera. Hij gaf hem *geen* creoline, maar *lysol*, 13 gram in 150 gram water met 10 droppels aether; later champagne, en 's middeluachts nog eens de helft van een oplossing van 3 gram *lysol*, met last om de andere helft 3 uur later te geven. De patient is toen (met of zonder die laatste gift?) overleden.

4de Geval, den volgenden dag, 2 October. Een 69 jarige zwaarlijvige boerin met een *belangrijk* vethart.

Dus een hoogst ongunstige complicatie.

Hevige, vergevorderde cholera.

Behandeling achtereenvolgens: 5 gram creoline P. in 5 capsules, en warme thee met rum, champagne en een mixtuur met landanum en cocaïne.

De creoline werd na een half uur uitgebraakt, maar patient nam, eerst ten 2 ure, weder 5 capsules in, met melk, die binnenbleven.

Den volgenden dag was patient veel beter en meende de ziekte wel te boven te zijn; doch 5 dagen later, den 8 Oktober, viel zij om 4 uur 's namiddags plotseling in *collaps*, waarin zij 's avonds om 8 uur stierf.

Een sterfgeval dus zoo als dat bij vethart meer gebeurt, maar in dit geval na een hevigen cholera aanval *doorstaan* en *overleefd* te hebben.

5de Geval, 5 Oktober. Licht. 5 capsules, dus 5 gram, creoline- P.'s Avonds nog eens 5. Den volgenden morgen was de diarrhee belangrijk verminderd en had patient weder voor 't eerst gewaterd. Veel komabacillen in de ontlasting. Later op den dag weer meer diarrhee. Colombo-tinktuur met laudanum. 's Avonds *zat* patient weer zijn pijp te rooken. Om 11 uur nog eens 3 capsules (dus 13 gram creoline- P. in 't geheel). 7 Oktober weder wat diarrhee, waartegen dien dag en den volgenden salol en opium gegeven werd. 9 Oktober tannine, colombo-extrakt en zwavelzure strychnine. Patient is hersteld. De 13 gram creoline hebben hem niet bezwaard.

De recidieven kunnen 't gevolg zijn geweest van een nieuwe invasie van bacillen uit de galblaas in 't toen weder creolinevrije darmkanaal ⁽⁵⁵⁾. In 't Pathologisch laboratorium te Weltevreden zijn immers komabacillen in de galblaas van choleralijken gevonden, en daar worden zij zeker niet door de creoline-emulsie bereikt, en dan *kunnen* zij in de alkalische gal blijven leven en daarmee weder in 't darmkanaal afdalen en na 1 of 2 dagen een recidief veroorzaken.

6de Geval. Een teringlijderes, die erge diarrhee en brakingen kreeg, op 't zelfde erf als 't eerste geval. Vermoedelijk dus een begin van cholera. Creoline deed die diarrhee en die brakingen terstond ophouden.

MYNLIEFF zegt dan:

„Ofschoon het aantal mijner waarnemingen te klein is om bepaalde gevolgtrekkingen te kunnen maken, en ik ze slechts beschouwd wensch te zien als een kleine bijdrage tot de creoline-therapie, zoo is m. i. het nuttig effect van dit middel niet te ontkennen. Het sterkst komt dit uit in geval II, terwijl het geval IV, al verliep het ook doodelijk, zijn nuttige werking niet gemist heeft, want en het feit dat de diarrhee had opgehouden, de brakingen hadden nagelaten, de diurese ⁽⁵⁶⁾ weder aan den gang was, evenzoo de diaphorese ⁽⁵⁷⁾, en dit gevoegd bij den goeden staat van den pols, plus de euforie ⁽⁵⁸⁾ der patient, geven naar mijn bescheiden meening het recht, dit aan de gunstige werking der creoline op het eigenlijke ziekteproces toe te schrijven. De causa

⁽⁵⁵⁾ Zie mijn vroegere opstellen.

⁽⁵⁶⁾ De urine afscheiding.

⁽⁵⁷⁾ De zweetafscheiding.

⁽⁵⁸⁾ 't Gevoel van welzijn.

mortis ⁽⁵⁹⁾ zal men in casu veilig mogen stellen op het reeds zieke hart.

„Evenzoo valt de gunstige werking van creoline in geval V niet te ontkennen, waar het de verdere ontwikkeling der cholera tegenhield.

„De proef met lysol viel minder gunstig uit. De kans van slagen was dan ook niet groot”. enz.

Toegestemd; maar wat ik boven omtrent dit middel gezegd en uit Dr. DAHMEN's opstel aangehaald heb, ontheft mij van de noodzakelijkheid om MIJNLIEFF's verdere beschouwingen daarover te bespreken.

Doch nog enkele aanhalingen acht ik geoorloofd.

„Al moge nu het licht omtrent de behandeling van cholera nog wel niet ten volle ontstoken zijn, toch meen ik dat wij op den goeden weg zijn.

„Volgens den tegenwoordigen stand toch onzer wetenschappelijke kennis over cholera, behoort de therapie uit te gaan van het feit, dat men met een specifiek parasitair proces te doen heeft, dat hoofdzakelijk in den dunnen darm zetelt; dat de daarin voortwoekerende culturen der kommabacillen een kolossale transsudatie veroorzaken in het lumen van den darm, terwijl verder die bacillen een gift afscheiden dat geresorbeerd wordt en op deze wijze een intoxicatie van het lichaam te weeg brengt, waarbij het hart en het zenuwstelsel bij voorkeur te lijden hebben van de giftige werking der door die bacillen geproduceerde toxinen. De taak der therapie behoort dus een tweeledige te zijn:

„1e om zoo spoedig mogelijk in den darm de bacteriën te doden;

„2e om de toxinen uit het lichaam te verwijderen en het vloeistofgehalte, dat èn door de talrijke dejecties, alsmede door de vaak optredende profuse zweetsecretie belangrijke wijzigingen ondergaan heeft, zoo mogelijk weder op normaal peil te brengen”.

Juist. maar dan ook geen opium of andere narcotica, die de *uitdrijving* van de bacillen- en toxinen-houdende vloeistof belemmeren. Die vloeistof is toch reeds voor 't bloed verloren gegaan. Daarom acht M. het van 't grootste belang:

„dat de ontwikkeling der bacillen en de afscheiding hunner producten niet al te snel plaats vindt, opdat men den noodigen tijd hebbe, om den darminhoud met eenig

⁽⁵⁹⁾ Doodsoorzaak.

doeltreffend kiemdoodend middel in aanraking te brengen, *terwijl een zoodanig middel niet belemmerend mag werken op de peristaltiek* ⁽⁶⁰⁾, daar het van het grootste gewicht is dat de schadelijke stoffen zoo spoedig mogelijk geëvacueerd worden."..... Maar dat doen die narcotica zeer zeker, en zij zijn dus door M.'s eigen woorden veroordeeld.

„Waar het braken aanhoudt, is cocaïne op zijn plaats. Opium toe te dienen ter bestrijding der diarrhee, acht ik in casu principieel verkeerd."..... Ook de volgende regels neem ik over:

„Om echter van de creolinebehandeling eenig blijvend effect te verwachten is het noodig: 1°. *dat men het middel zoo spoedig mogelijk toedient*, ⁽⁶¹⁾ liefst bij den eersten aanval van diarrhee, opdat men de bacillen doode en hun deletaire werking tegenhoude, alvorens hunne toxische producten het organisme vergiftigen. Zijn gunstige werking blijft ook vaak niet uit, wanneer het later werd toegediend, doch de kansen ter coupeering van het ziekte-proces zijn van zelf minder; 2°. *dat men het in voldoende hoeveelheid en in doelmatigen vorm toedient* ⁽⁶¹⁾. Dat men weinig heil er van te wachten heeft, als men het in pillen met butyrum cacao ⁽⁶²⁾ toedient, spreekt van zelf, evenmin als het aangaat het middel te veroordeelen, wanneer men slechts 5 gram in 24 uren toedient, gelijk Guttman in een zijner twee hiermede behandelde gevallen deed ⁽⁶³⁾. Volgens schriftelijke mededeeling van Prof. Rumpf, uit Hamburg, werd het door hem gegeven in capsules à o. 1 — o. 2 meermalen daags; bij zware zieken in 2 pCt. sol. à $\frac{1}{4}$ uur 1 lepel, wat men dan nog de Groneman'sche methode noemt!!

Goed zoo, kollega! Ik dank u voor die woorden. Wie maar zoo weinig — *veel te weinig* — creoline geven wil, of durft, mag zich niet op *mij* beroepen. *Mijn* voorschrift volgt hij *niet*. De mislukking van zulk een behandelingswijze *bewijst niets tegen de mijne*, al werd zij op 't Wiesbaden'sche Kongres genoemd om de waarde van creoline in de cholera-therapie te ontkennen!

En zoo zijn wij dan weder op Prof. RUMPF terugge-

⁽⁶⁰⁾ Ik cursiveer.

⁽⁶¹⁾ Ik cursiveer.

⁽⁶²⁾ Of met was.

⁽⁶³⁾ Of zelfs niet meer dan 1 gram in 6 uren, zoo als in de groote hospitalen in Indië. Zie boven.

komen, en met hem op dat Kongres ⁽⁶⁴⁾ aangeland, waarop *hij*, na de Hamburgsche epidemie, 't cholera-debat inleidde ⁽⁶⁵⁾.

Onder meer deelde hij mede, dat men in de eerste week der epidemie gewoonlijk tallooze bacillenkoloniën verkreeg uit het onderste gedeelte van 't ileum, soms ook hooger uit het dunne darmkanaal, en zelfs uit de maag der lijken. In de latere tijdperken der ziekte minder zeker. Tijdens de na-epidemie, in December en Januari, waren er *„onder 63 gevallen voor welke cholera-bacillen werden aangetoond, niet minder dan 19, waarbij nagenoeg geen „Störungen des Allgemeinbefindens” werden opgemerkt.”*

Een bewijs alweder, dat cholera-bacillen *niet altijd* cholera verwekken, en zij dus een bepaalde, door andere, ons nog weinig bekende oorzaken gegeven, voorbeschiktheid van 't menschelijk organisme behoeven, om tot uitwerking te komen.

Complicaties kwamen betrekkelijk zelden voor. Onder 700 gevallen 200 maal coma, dat R. „afgaande op de anurie, op 't eiwitgehalte der urine, op de vaak voorhanden epitheliumcilinders, zoodra zich weder urine afscheidde, „aanvankelijk voor uraemie had gehouden. In het verdere verloop der epidemie kwam hij evenwel tot de overtuiging ⁽⁶⁶⁾, dat het coma niet afhankelijk is van het opgehoopt blijven van de stikstofhoudende eindproducten der stofwisseling ⁽⁶⁷⁾.”

Over de therapie sprekend, zeide hij: prophylactisch kan men weinig doen, anders natuurlijk dan door regelmatige levenswijze.”

Welk een oordeel, tegenover de overtuiging van mannen als VAN OVERBEEK DE MEYER, FISCHER, WIESINGER, en vele anderen, *en de mijne* ⁽⁶⁸⁾!

In 't begin der epidemie meende hij bij zware gevallen op te merken, dat het coma door opium bevorderd werd.

Zeër begrijpelijk! Ik heb dat altijd beweerd.

CANTANI's tannine-inspuiting „stichtte alleen bij lichte

⁽⁶⁴⁾ Voor inwendige geneeskunde, in April, 1893.

⁽⁶⁵⁾ RUMPF is directeur van 't gasthuis te Hamburg. Zie 't *Weekblad* no. 16, van 22 April, 1893, bl. 601 en vv.

⁽⁶⁶⁾ Die ook de mijne is geweest, zooals men in mijn vorige opstellen kan lezen.

⁽⁶⁷⁾ Die door de urine geëlimineerd worden, doch bij uraemie in 't bloed terug blijven.

⁽⁶⁸⁾ Wij meenen, dat men door rationeele voorbehoedmiddelen zich volkomen tegen cholera beveiligen kan, zelfs zekerder, *beweert ik*, dan tegen eenige andere ziekte.

gevallen en bij de na diarrhee nut"..... *Concedo!* ⁽⁶⁹⁾

RUMPF besloot zijn inleiding met de volgende 7 stellingen:

„1°. de comma-bacillus is, hoewel dikwijls ontschadelijk, het aetiologisch moment der cholera;

„2°. bovendien behoeft de cholera nog hulpmomenten, die in hoofdzaak op individueele voorbeschiktheid neerkomen;

„3°. deze individueele voorbeschiktheid berust meestal op stoornis van de spijsvertering;

„4°. het bacteriologisch onderzoek kan -- niet tegenstaande de vibrionen het aetiologisch moment zijn -- dagen achtereen negatief uitvallen, vooral waanneer calomel of zeep-ingietingen zijn toegepast;

„5°. de toxinen tasten de epitheliën van darm en nier aan, wijzigen den bloedsomloop en de warmteproductie;

„6°. soms komt het tot meer chronische intoxicatie;

„7°. *er bestaat geen specifieke choleratherapie.*" ⁽⁷⁰⁾

Ad ultimum: NEG.

En niemand der kongresleden schijnt tegen deze uitspraak opgekomen te zijn!

Waarom waren FISCHER en WIESINGER daar niet om een andere en gelukkiger *ervaring* te verdedigen?

Op dat kongres werd natuurlijk ook gesproken over de bekende proef van prof. VON PETTENKOFER en diens assistent EMMERICH, mannen, die de hoogste achting en sympathie verdienen, ook al dwalen zij.

Zij namen „milliarden" cholerabacillen in, „meer dan bij eenige infectie ooit plaats heeft, en kregen desniet tegenstaande alleen „eine harmlose Diarrhee," wat alleen bewijst, dat die bacil niet altijd hevige cholera verwerkt, en dat RUMPF's tweede stelling juist is.

GAFFY verklaarde zelfs dat hij niet begreep hoe voortreffelijke clinici hadden kunnen verklaren dat P.'s en E.'s ziekte hun *niet* den indruk van cholera had gegeven.

En terecht. Immers, in alle, of bijna alle cholera-epidemiën komen zulke diarrheën, zonder braken, maar met kommabacillen, voor.

GAFFY zeide, dat het daarmee was als met een spoorweg, die langs huizen met strooien daken gaat. Door de vonken ontstaat nu en dan brand, die geheele dorpen verwoest. Wat zal men nu doen: de strooien da-

⁽⁶⁹⁾ Zie boven, waarom.

⁽⁷⁰⁾ Ik cursiveer.

ken afschaffen of de vonken opvangen? PETTENKOFER zou 't eerste willen, KOCH 't laatste. Maar eigenlijk is men 't geheel eens. Ook KOCH wil de strooien daken afschaffen; maar zoolang dit nog niet volledig geschied is, de vonken opvangen en den brand blusschen.

Ik houd het met KOCH.

Dr. POSNER gebruikte een dergelijk beeld in de *Berliner Klinische Wochenschrift* ⁽⁷¹⁾.

Een in 't woud weggeworpen lucifer sticht *doorgaans* geen boschbrand, maar dit wederlegt niet het feit dat daardoor *somwijlen* een boschbrand is ontstaan, en dus evenmin de aanstekingskracht van een (brandende) lucifer.

De beteekenis van PETTENKOFER'S proef werd ook door de meeste geneeskundige bladen besproken ⁽⁷²⁾, in de *Deutsche medicinische Wochenschrift* ⁽⁷³⁾ o. a. door Dr. GUTTMANN, volgens wien de specifieke werking der cholerabacillen daardoor duidelijker gebleken was dan ooit. Want P. leed daardoor aan choleradiarrhee en bij EMMERICH ontstond een „ganz ausgesprochener Cholera-anfall.“ De door P. vooronderstelde ziektekiem X — zegt hij — is zeker de KOCH'sche commabacillus, en de door P. als dwaas gekwalificeerde „Bacillenfang“ is juist de eenige maatregel, waarvan eenig resultaat te wachten is.

De Groningsche bakterioloog, professor FOKKER, had in een referaat in ons nederlandsch *Weekblad* ⁽⁷⁴⁾ reeds gezegd:

„Het moet betwijfeld worden of de uitslag dezer proefnemingen wel aan PETTENKOFER'S verwachting heeft beantwoord. Een ontwijfelbaar resultaat werd toch niet verkregen, en al besluit P. er uit, dat tot het ontstaan van cholera $x + y$ noodzakelijk zijn, heeft hij toch, en naar het Ref. voorkomt te recht begrepen, dat de contagionisten zullen beweren, dat EMMERICH en hij door cholera zijn aangetast, zij het ook in lichter en graad en zonder letalen afloop.“

Ook naar mijn meening bevestigt de proef, wat trouwens door weinigen meer betwijfeld wordt, dat de KOCH'sche cholerabacil de oorzaak van asiatische cholera is, zonder dat het niet vinden van dien bacil in cholera-ontlastingen het tegendeel bewijzen kan. Immers 't niet vinden is niet

⁽⁷¹⁾ Van 28 November 1892.

⁽⁷²⁾ *Weekblad* van 3 December 1892 No. 23, bladz. 851.

⁽⁷³⁾ Van 24 November 1892.

⁽⁷⁴⁾ No. 22, van 25 November 1892, bl. 821 e. vv.

altijd een bewijs dat er geen bacillen *zijn* of in voorafgaande ontlastingen geweest zijn.

Gedurende de cholera-epidemie in 't krankzinnigengesticht te *Nietleben* vond professor RENK, van Halbe, *geen* cholerabacillen, noch in de ontlastingen der eerste zieken, noch in 't drinkwater. Maar KOCH vond ze wel en toonde ze aan zoowel in 't drinkwater in de gebouwen, als in 't gefiltreerde water van 't bassin en in de *Wilde Saale*, die dat bassin voedde.

De Nederlandsche verslaggever van de Berlijnsche voorlezingen van KOCH, Dr. HALBERTSMA, schrijft onder dagteekening van 29 Juni van dit jaar ⁽⁷⁵⁾, dat KOCH calomel aanbeval, omdat toch sublimaat 't beste désinfiens was, en 't maagsap wellicht uit calomel sublimaat maakte „Nu kan men wel niet zooveel calomel toedienen, dat reeds alle cholerabacillen in de ingewanden gedood worden, maar als wij een remming van de ontwikkeling dier kienmen bevorderen, is zulks reeds van veel gewicht.”

Indien men door sublimaat de cholerabacillen dooden wil, zou men eenvoudiger en beter doen geen calomel, maar sublimaat te geven; dan weet men juist hoeveel men van dat vergift in de maag brengt, om 't zooveel mogelijk bacillen doodend te doen werken, zonder een ernstige vergiftiging te veroorzaken. Indien echter werkelijk calomel door 't maagsap in sublimaat werd omgezet, dan zou zulk een vergiftiging wel meestal op 't gebruik van calomel volgen; want men geeft dit in zulke hoeveelheden, dat het aan tien- en meer malen de doodelijke gift sublimaat beantwoorden zou. Maar calomel wordt minstens gedeeltelijk, sublimaat geheel door de maag geabsorbeerd en kan dus 't darmkanaal niet behoorlijk ontsmetten of alle bacillen daarin dooden, zooals KOCH zelf erkent. Waarom geeft hij dan niet liever 't veel minder giftige, *ik* beweer ongiftige, creoline, waarmede men wèl alle bacillen in 't darmkanaal doodt en in zeer korten tijd? Omdat KOCH, misleid door de negative resultaten van *onvoldoende* toepassing door RUMPT en LAUENSTEIN, de werking van creoline in *voldoende* giften niet kende. Hoe had hij anders kunnen verklaren dat warme tannineclysma's, salol, chlo-roform en creoline in Hamburg zonder gevolg waren gebleven? Waarom kende hij de ervaringen niet van WIESINGER en van FISCHER? 't Werk van den laatste was toen misschien nog

(75) *Weekblad* 1893, Deel II, bl. 83 e. v.v..

niet verschenen; maar zijn dagbladartikelen wel. Waren die niet door KOCH gelezen?

Hoe bedroevend is 't dan toch, dat zelfs autoriteiten als hij, door 't mislukken van ondoelmatige proefnemingen van anderen, teruggehouden worden van een behoorlijke en afdoende toepassing, die, door een man van zooveel gezag geleid en gekontroleerd en in haar uitwerking erkend en bekend gemaakt, de geneeskundige wereld zouden veroverd en algemeen navolging gevonden, en den doodelijken of doodsgevaarlijken geesels dezer ziekte reeds nu tot een ongevaarlijk proces teruggebracht zou hebben!

Met voldoening konstateer ik dat ook KOCH een behandeling met opium op zich zelf gevaarlijk acht.

Alvorens nu tot een korte bespreking van 't werk van FISCHER over te gaan, wensch ik op de werking van creoline te wijzen, in de kleine cholera-epidemie, die in de maanden Januari tot September van dit jaar in de residentie *Banjoemas*, hoofdzakelijk in de afdeeling *Poerwakerta*, voorkwam.

Ik zelf heb geen van de lijders gezien. De door de ziekte bezochte *désa's* liggen uren ver van de hoofdplaats *Banjoemas* en niet altijd aan den grooten weg. Berichten van de betrokken *désa*-hoofden, langs den officieelen weg verzonden, bereiken mij te laat, dan dat ik, onmiddellijk op reis gaande, wat niet altijd mogelijk is, den lijder nog tijdig zou kunnen bereiken om de behandeling te regelen. Dit moet dus, onder toezicht van de in die afdeelingen geplaatste *doctor's djawa*, door de leeken zelf geschieden. Alle distrikts- en onderdistrikts-hoofden (*wédana's* en *assistent-wédana's*) hadden onverdunde creoline- P. in voorraad, met een in 't javaansch gestelde en geschreven gebruiksaanwijzing en een maatglaasje om 2, 3 of 5 gram af te meten en dat met een bepaalde hoeveelheid, liefst gekookt, water te mengen. De *doctor's djawa*, die de lijders zooveel mogelijk bezochten, zijn ontwikkeld en ervaren genoeg om *cholera asiatica*, voor zoover dat mogelijk is, aan de klinische symptomen te herkennen en de hoogste eenvoudige therapie te leiden.

Bakteriologische onderzoeken zijn niet beproefd. 't Is doorgaans, ook voor de *doctor's djawa*, niet mogelijk in *désa*-woningen bruikbaar materiaal op te vangen, en 't opzenden daarvan via *Banjoemas* naar Weltevreden zou zooveel tijd gevorderd hebben, dat de stof voor kultuurproeven niet meer bruikbaar zou geweest zijn.

In 9 maanden ('t meest in de maanden Februari — Mei) werden 183 gevallen van cholera gekonstateerd.

Daarvan zijn met creoline, volgens mijn aanwijzing, behandeld 161.

Dus *niet* behandeld: 22.

Van die *niet*-behandelden stieven 20 lijdens en herstelden er slechts 2; dus ongeveer 9 pCt (zegge slechts *negen* pCt.)

Van de 161 behandelden genazen 118 lijdens, of ruim 73 pCt. (*drie en zeventig* pCt.).

Zijn deze cijfers sprekend genoeg?

Ik erken dat er enkele zeer lichte gevallen onbekend gebleven kunnen zijn; dat gebeurt in elke epidemie; maar daarentegen is ook, vooral in 't begin der epidemie, bij doodelijk afgeloopen gevallen de behandeling, volgens de overtuiging van den *doctor djawa* van *Poerwakêrta*, meest al *te laat* begonnen, zoo door den grooten afstand van de *désa*, waar 't geneesmiddel gehaald moest worden, als door 't te laat inroepen van hulp.

En mocht men nu weder willen beweren, dat *dit* geen ware cholera geweest is, omdat het bakteriologisch bewijs ontbreekt, en ondanks 't feit dat van de niet geneeskundig behandelden 90 pCt. stierven, men kan dat niet meer doen door vol te houden dat cholera zonder doodelijken afloop geen cholera asiatica zou zijn, sedert Dr. PRILLEVITZ en Dr. MIJNLIEFF en anderen choleralijdens door creoline genazen, in wier ontlastingen dat bewijs wel degelijk gevonden is, en bevoegde deskundigen Koch 'sch kommagabacillen hebben aangetoond in de déjekties van menschen, die, tijdens de laatste cholera-epidemie, in Hamburg en elders, b. v. in Nederland, alleen aan lichte cholera-diarrhee leden.

Indien ik zulke gevallen meegeteld had, dan ware 't percentsgewijze aantal genezenen steeds nog veel grooter geweest. Ik deed het *niet*, ik heb die gevallen altijd, in 't nadeel van mijn betoog, verwaarloosd.

Geen cholera? Goed, maar dan toch een cholera-achtige epidemie, die voor de niet-behandelden *minstens even doodelijk was als cholera*, en even als deze door creoline genezen wordt, wat toch wel 't vermoeden wet-tigen zal, dat zij, al weder even als cholera, door een micro-organisme veroorzaakt werd, dat men in 't darmkanaal door creoline dooden kan.

Is 't niet veel redelijker, aan te nemen dat het *werkelijke* cholera geweest is?

Van niet geringe beteekenis acht ik 't feit, dat ook hier weder, even als in *Jogjakarta* en in *Dérmajoe* (*Indramajoe*) en, volgens mij overgebrachte berichten, in *Tjiljalengka* in de *Prijangan*-regentschappen, de inlanders van nabij en van ver om 't leelijk riekende en smaken-de middel kwamen *vragen*. Dat doet geen *désa*-Javaan of Soendanees, al hij niet overtuigd is of ondervonden heeft dat 't weerzin wekkende middel helpt.

De ervaring in *Banjoemas* bij de laatste epidemie bevestigt naar mijn oordeel andermaal mijn stelling, dat *alle* choleralijders genezen, die *tijdig* en in *voldoende hoeveelheid* goede creoline innemen en binnenhouden. Ik sta gelukkig met die stelling niet meer alleen; maar versta thans onder *goede* creoline niet meer uitsluitend die van PEARSON, maar ook die van de Amsterdamsche *Maatschappij voor chemische Industrie*, door prof. VAN OVERBEEK DE MEYER: creoline WANSTRAT genoemd.

Natuurlijk moet het in een doelmatigen vorm gegeven worden: in *emulsie* of in *capsules*; wie 't niet in emulsie slikken en inhouden kan, neme capsules, die eenigen tijd vorderen om in de maag te verweken, en dus ook evenveel tijd doen verloren gaan. Een enkele maal zou dat tijdverlies gevaarlijk kunnen worden, maar in lichte, pas beginnende aanvallen niet.

Ik kan nu overgaan tot het bespreken van 't onlangs verschenen *eerste* deel van Dr. ALEXANDER FISCHER 's werk: „*Merk's Hamburg*” ⁽⁷⁶⁾.

Die doctor spreekt niet van een „*Gronemansche methode*”, zooals zijn ambt- en stadgenoot, die *mijn* methode *niet* volgde; hij noemt mijn naam geen enkele maal, maar hij *gaf* creoline, volgens de door mij gestelde eischen: *spoedig dadelijk*, en *genoeg*. En hij *genas* wie zich aan hem toevertrouwen.

't Boek is voor artsen en voor leeken geschreven. Al weder een bevoegd man, die even als prof. VAN OVERBEEK DE MEYER en ik meent, dat wij artsen niet alleen gerechtigd, naar *verplicht* zijn den leek te onderrichten, opdat hij, bij ontstentenis van dadelijke geneeskundige hulp, zich zelf kunne helpen.

't Werk is te uitvoerig en te uitgebreid dan dat ik meer er aan ontleenen kan, dan ik ter verdediging of bevestiging van de waarde van *mijn* methode noodig acht.

Ik raad de lezing van 't boek zelf dringend aan; 't

⁽⁷⁶⁾ Uitgegeven bij PONT & VON DOEHREN te Hamburg.

is te goed geschreven om niet te boeien, en de gloed van overtuiging, die men ⁽⁷⁷⁾ wel aan mijn stijl heeft willen toekennen, bezielt zeer zeker den zijne.

Dr. FISCHER spreekt altijd van *zijn* behandelingswijze, en te recht. Want al geeft hij *creoline in voldoende hoeveelheid*, als hoofdgeneesmiddel, hij geeft dat niet alleen, zooals hieronder blijken zal. Maar de verschillende medicamenten, die hij daaraan toevoegt of er op laat volgen, en de uitwendige hulpmiddelen, die hij daarenboven in toepassing brengt of laat brengen, mogen in 't koude en gure Noorden, althans in Hamburg, nuttig en misschien onmisbaar zijn – hier, in 't warme en gelijkmatig warme Oosten, heb ik die nooit noodig gehad om mijn choleralijders te genezen. Opium is altijd verkeerd ⁽⁷⁸⁾.

Onder dagteekening van 2 September 1892 schrijft hij ⁽⁷⁹⁾: „Bevor ich nun in die Besprechung des Selbstschutzes des Einzelnen gegen die Cholera eintrete, erlaube ich mir, meinen Herren Collegen meine fast ausnahmslos zur Genesung führende Behandlungsweise der Seuche dringend aus Herz zu legen. Jeder Durchfall, jede stärkere Verdauungsstörung ist zur Zeit als Cholera-infektion anzusehen und causal, d. h. hier durch innere Antisepsis, zu behandeln und zwar, meiner Erfahrung nach, am besten durch das unschädliche innere Antisepticum Creolin (Pearson). Ich verordne: Campeche-Holz-Abkochung mit Creolin, etwas Opium, Campher-Spiritus und Ingwer-Sirup, wegen möglichen Eintritts von Brechreiz erst in kleineren, dann in grösseren Portionen zu reichen. Daneben energisches Frottiren mit heissem Branntwein und Wärmezuführung ins Bett. Wird in schweren Fällen Creolin erbrochen, so wird es zuerst als Lavement und später erst innerlich verabreicht, oder aber innerlich zuerst Campherwein oder benzoesaures Natron mit Moschus gegeben. Ist bereits in Folge massenhafter Entleerung Eindickung des Blutes eingetreten, so werden 1 bis 2 Liter heisse Tanninlösung als Lavement verordnet, in Verbindung mit Camphereinspritzung unter die Haut. Die Familien-Mitglieder eines Cholerakranken schütze ich vor Ansteckung durch kleine innerliche Gaben von Creolin (Pearson), am besten in Zelterwasser zu nehmen, sowie durch Mundausspülung mit demselben mehrere Tage hindurch. Hierdurch wird die Weiterentwicklung

⁽⁷⁷⁾ Dr. MYNLIEFF.

⁽⁷⁹⁾ Zie boven.

⁽⁷⁸⁾ Bladzij 12 van zijn boek.

etwa in den Magen gelangter Pilze *in statu nascendi* verhindert. Kein anderes Familien-Mitglied eines Cholera-kranken ist bis jetzt in meiner Praxis in Folge dieses Verfahrens von der Seuche ergriffen worden, und ich bin fest überzeugt, dass so behandelt, die Cholera nicht diese Hekatomben von Menschenopfern mehr fordern würde. Ich selbst schütze mich durch dasselbe Mittel nach einem jeden Besuche eines Cholerakranken und trage stets 100 gr. einer 2°/_o Creolinlösung bei mir, deren innerliche Darreichung vor einigen Tagen einem auf offener Strasse hinsinkenden das Leben gerettet hat."

En op den 12^{den} September ⁽⁸⁰⁾:

„Obgleich es in meinem Plane lag, die Darstellung des Selbstschutzes des einzelnen vor der Cholera aus den unten folgenden Ausführungen über das Wezen des Kommabacillus sich entwickeln zu lassen, will ich, in Anbetracht der vielen Anfragen über die Art meiner Creolin-Darreichung die letztere besprechen, damit durch diese Befriedigung der Neugier Vieler im Eingange dieses Artikels deren Aufmerksamkeit nicht abgelenkt werde von meinen Ausführungen über den Bacillus selbst.

„Also: *sammliche Familien-Mitglieder* eines Cholera-kranken lasse ich von der Lösung einer gut halbgefüllten Theelöffels Creolin-Pearson in 100 Gramm am besten gekochten Wassers 4 bis 5 mal täglich einen, bis $\frac{1}{2}$, bis $\frac{1}{4}$ Theelöffel, oder auch einigen Tropfen, einnehmen und zwar am besten in einigen Eszlöffeln Wasser aus einer Syphonflasche. Dieses Verfahren ist einige Tage lang fortzusetzen, um etwa in den Magen gelangte Bacillen sofort zu vernichten, kann von zeit zu zeit wiederholt werden, und zwar besonders dann, wenn man sich einer grösseren Austeckungsgefahr, wie z. B. bei dem Besuche eines Cholerakranken aussetzt, und ist vollkommen ungefährlich."

Men vergeve mij de letterlijke aanhaling von FISCHER's eigen, boven reeds uit den *General Anzeiger* zakelijk medegedeeld voorschrift.

Hij vervolgt ⁽⁸¹⁾:

„Was nun meinen Rath einem ausgebrochenen Cholerafall gegenüber betrifft, so nehme man bis zur Ankunft des Arztes von der obigen Creolinlösung, in Zwischen räumen von ca 10 Minuten, einen halben bis einen

⁽⁸⁰⁾ Bl. 13.

⁽⁸¹⁾ Bl. 14.

Eszlöffel in Syphonwasser, weniger wenn es Erbrechen erregt, mehr, wenn es ohne Brechreiz vertragen wird, in grösseren Zwischenräumen, wenn der Zustand sich bessert, wenn nicht, so verbrauche man nochmals ruhig 100 Gramm der Creolin-Lösung. Zugleich wird der Kranke, vollkommen entkleidet (nackt), in mehrere wollene Decken, von den Füßen an, am ganzen Körper *energisch* frottirt, zugleich unter pausenweiser Darreichung von viel heissem Pfeffermünz- oder Fliederthee mit Cognak oder Brantwein, so dann inzwischen präparirte Wärmflaschen, Pläteisen etc. (4—6) an die Unterschenkel, Lenden und in die Achselhöhlen der Kranken gelegt und der Kranke nach Eintritte von Schweiß nun mit einem Federbett dicht bedeckt; reichlicher Schweißausbruch bedeutet dann fast immer Rettung, und der ankommende Arzt wird ohne Zweifel die Freude der Familie theilen". . . .

Welk een omslag! Naar mijn ervaring geheel onnoodig, als de creoline maar ingenomen en ingehouden wordt. PRILLEVITZ en MIJNLIEFF deden 't ook wel meest zonder dat. Maar 't overbodige schaadt niet, en dus: *vogue la galère!*

„Ich selbst verfare nun weiter so, dasz der gerettete Kranke bei ungünstigen hygienischen Wohnungsverhältnissen selbstverständlich mit seiner Zustimmung, möglichst bald, im Interesse der Mitbewohner des Hauses, einem Krankenhaus übergeben wird. Ein sofortiger Transport ins Krankenhaus ist verwerflich, weil die kostbare erste Zeit der Rettungsmöglichkeit unbenutzt bleibt."

Dit verklaart den door Dr. WIESINGER aangehaalden hopeloozen toestand der meeste in de barakken en ziekenhuizen binnenkomende lijders. En hoe zouden die dan nog door een *onvoldoende* creolinebehandeling gered kunnen worden?

„Nochmals empfehle ich meinen Herren Kollegen dieses Erfahren, es ist in Wahrheit „die rettende That," und, überall angewandt, hätte die Epidemie *nicht* so viele Opfer gefordert."

„Nehmen wir nun den Faden unserer Abhandlung wieder auf und betrachten zuerst den eigentlichen Krankenerreger, den Kommabacillus selbst."

Ik zou deze alinea, die mijn meeste lezers niet veel nieuws zal geven, best kunnen overslaan; maar ik neem haar over als een type van FISCHERS, ondanks den ernst

van den tijd waarin hij schreef, opgewekten en bemoe- digenden stijl.

..... „Es ist eine der strahlendsten Perlen in der Ruhmeskrone des Professors Koch, denselben entdeckt, seine Lebensbedingungen und den Weg, auf welchen er in den menschlichen Körper gelangt, erforscht und so die Möglichkeit der Konstatirung eines ersten Cholerafalles sowie des Selbstschutzes jedes Einzelnen während der Epidemie gegeben zu haben. Der Kommabacillus ist ein ausserordentlich kleines und schwächliches Bürschchen, nichtdestoweniger ist er in seinem Lebenslement, die Feuchtigkeit, wie alle kleinen Leute, ausserordentlich lebendig, und wenn ihm die Feuchtigkeit besonders be- hagt, so wird er geradezu fidel und vermehrt sich in die sehr feuchtfröliche Stimmung durch Theilung in zwei Hälften, welche sich wiederum theilen in geradezu un- begreiflicher Weise. Sobald er aber aus seiner Feuchtig- keit an die Luft gesetzt wird, lässt er den Kopf hängen und stirbt alsbald ab. Seine eben erwähnte Theilung in zwei Hälften, welche Hälften wieder auf dieselbe Art sich vermehren, geschieht zuerst sehr langsam, hat aber zur Folge, dasz innerhalb 24 Stunden aus dem einem Ba- cillus 17,570,000 Bacillen geworden sind, und nach 5 Tagen würde bei uneingeschränkter Vermehrungsmöglich- keit das Weltmeer die entstandene Bacillenmasse nicht mehr zu fassen vermögen. Aus dieser fast unbegrenzten Vermehrungsfähigkeit erhellt die erstaunende Macht des kleinen Bacillus über den Menschen, sowie, dasz es kaum eine Krankheit giebt, vor der wir uns so zu schützen und die wir in ihren Anfängen so sicher zu heilen ver- mögen, als die Cholera; bei keiner kommt also das *principiis obsta*, das anfängliche Widerstehen mehr in Betracht“....

’t Is voor mij een bizondere voldoening, als ik andere bevoegde mannen mijn meermalen uitgesproken overtui- ging hoor beaamen of, als de vrucht van hun eigen erva- ring, bekend maken. Er was een tijd dat ik geheel al- leen stond!

„Also der Cholera-Bacillus wird nur auf feuchtem Wege und nicht durch die Luft verbreitet, und beginnt sein Zerstörungswerk im Verdauungskanal.....

„Auszer der Trockenheit fürchtet nun unser kleiner Uebelthäter nichts so sehr wie das Sauere, in sauern Flüssigkeiten macht er ein saures Gesicht, schrumpft

zusammen und haucht seine schwarze Seele aus; dasselbe geschieht durch die Einwirkung sämtlicher Desinfektionsmittel, so wie durch Hitze von 75° C. an während er merkwürdigerweise trotz seiner tropischen Herkunft die Kälte auszerordentlich gut verträgt.”

De cholera-bacil sterft bij mindere hitte dan 75° maar een hoogere temperatuur doodt hem sneller.

Verder: ⁽⁸⁴⁾.

„Der Weg nun, welchen der Bacillus von den Darm- resp. Magenentleerungen und von der, durch dieselben beschmutzten Wärsche aus bis in den Körper (Mund und Magen) eines anderen Menschen nimmt, ist entweder ein direkter oder ein, durch den Verkehr und menschliche Berührung in tausend verschiedenen Möglichkeiten vermittelter indirekter, und zwar findet er seinen Eingang in den angesteckten Menschen durch die Vermittelung der Hände oder inficirten Nahrungsmittel. So macht also der Komma-Bacillus das Schriftwort zu schanden, dasz nicht, was in den Mund hineingehe, sondern was herausgehe vom Uebel sei.

„Aus dieser Naturgeschichte des Bacillus ergibt sich nun die Art und Weise des Selbstschützes von selbst: Reinlichkeit, innerliche und äusserliche Desinfektion und Pflege des Magens. Ich erinnere mich, früher, als die Fortschritte der Wissenschaft die Menschheit noch nicht in die ruhige Sicherheit bezüglich der Cholera eingewiegt hatte, wie sie bis zu dieser Epidemie noch bestand, öfter aus bösgartetem Munde das Fluchwort: „Dasz dich die Cholera” vernommen zu haben. Nun, wenn wir jetzt auch trotz aller Fortschritte die Cholera haben, oder vielmehr die Cholera uns hat, so verdanken wir es andererseits eben diesen Fortschritten der Wissenschaft, dasz wir der Seuche nicht rathlos gegenüberstehen, sondern uns vor derselben schützen können. Allerdings, Kosten, Nachdenken und Ertragung vieler Unbequemlichkeiten erheischt dieser Cholerenschutz; doch was thut der Mensch nicht alles, wenn es ihm an den Kragen geht, und das Ziel: die eigene und der Familien Lebensrettung ist wahrlich des Schweiszes der Edlen werth. Darum lasset nicht ab, eure Wohnungen zu desinfiziren . . . desinfiziert aber besonders auch die zwei Einfallsthore, durch welche der Feind in das Körperinnere gelangen kann, die *Hände*

⁽⁸⁴⁾ Wij zijn op bl. 15

und den *Mund* durch häufiges Waschen, resp. Ausspülungen mit Creolin- etc. Lösungen, auch mit Lösungen von Citronensäuren (1 Gramm auf 1 Liter gekochtes Wasser) und zwar beide besonders vor und nach jeder Mahlzeit. Diese armen Hände, man weisz wirklich nicht mehr recht was mit ihnen anzufangen; in Cholerazeiten haben sie entschieden ihren Beruf verfehlt dem Munde Nahrungsmittel zu zuführen und dienen nur noch dekorativen Zwecken. Diese rührende Unbeholfenheit in Gebrauch der Hände, diese Finessen, mit denen man ein Zwischenglied zwischen Hand und Nahrungsgegenstand einzuschieben trachtet, um letzteren ja nicht direkt zu berühren, könnten Einem wahrlich ein Lächeln abnöthigen, wenn die Sache nicht gar so traurig wäre. Nun, die aufblühende Cholera-Industrie mit ihren Spiritus-Desinfektionslampen und Marken-Anfeuchtern wird vielleicht auch noch das so ersehnte Mittelglied zwischen Hand und Nahrungsgegenstände entdecken. Ja, Noth lehrt beten, und die Cholera lehrt desinfiziren und nachdenken über die raffinirtesten antiseptischen Kunststücke. Ein Glück nur, dasz man durch die Macht der Gewohnheit alle diese Dinge bald im Griff hat. Uebrigens kann die obenerwähnte Citronensäure-Lösung ebenso wie verdünnte Salzsäure (4 Tropfen auf ein kleines Glas Wasser), besonders in Verbindung mit Pepsin in der Form der Langenbeck'schen Pepsinessenz, zweckmässig in Abwechselung mit der Creolin-Lösung mehrmals täglich auch innerlich genommen werden; desgleichen ist der öftere Genuss von Kohlensäurehaltigem Wasser (Syphon) sehr zu empfehlen."

Verder. ⁽⁸⁵⁾:

„Wann, wie gesagt, die Hände gegenwärtig ausser Betrieb gesetzt zu sein scheinen, ist dagegen der Magen mit dem Darm zur Zeit das *enfant chéri*, das Schoszkind unserer Organe. Wie wird er aber auch heute gehegt und gepflegt, wie achtet man auf seine geheimsten Regungen, auf den leisesten Druck, auf jedes Knurren und Kollern. In der That, ganz Hamburg scheint ein Hospital für schwer Magenkranke geworden zu sein. Und mit Recht. Denn ein gesunder Magen nimmt es auch mit einigen Cholera-Bacillen auf, das Pepsin und die Salzsäure in demselben zerstören sie, aber — „wir haben's

⁽⁸⁵⁾ Op bl. 17.

nicht kontraktlich", darum auch bei gesunden Magen Vorsicht. Die armen Magenkranken aber sind jetzt doppelt übel daran; und hier in Hamburg giebt es wirklich auffallend viele Magenkranken, meiner Ansicht nach besonders in Folge des unvernünftigen Genusses zu heisser Speisen und Getränken, in Verbindung mit den mangelhaften Kauen des zähen Roastbeefs etc., sowie beim weiblichen Geschlechte auch noch als Folge unvernünftigen Schnürens durch die moderne Zwangsacke, Corsett genannt. Von den durch Völlerei und Schlemmerei entstandenen Magenkranken aber gilt die Klage Heine's in seiner Pariser Matratzengruft: „Mein Leib ist ein undankbarer Geselle, wie habe ich ihn gehegt und gepflegt und jetzt vergilt er mir mit den grössten Schmerzen." Denn, der durch eigene Schuld Magenkranken, ist um so grösserer Cholestagefahr ausgesetzt, und diese verurtheilt ihn erst recht zu trockenem Brot und schmaler Kost. Doch in der Noth frisst auch der Teufel Fliegen. Also — hütet eure Magen; ein Jeder weisz ja am besten, was ihm bekommt, was nicht".

„In Bezug auf die Auswahl der Speisen ist zuerst die allgemeine Regel festzuhalten: nur dasz ist erlaubt, was kurz vor der Mahlzeit wieder gekocht resp. genügend aufgewarmt werden kann"

Bij mijn patienten geldt sedert vele jaren als regel:

1^e. geen ongekcoekt water drinken;

2^e. alle eet- en drinkgereedschappen in *gekookt* water afwasschen, waartoe een goed toegedekte ton met koperen kraan nabij de achtergalerij gereed staat, die altijd met gekookt water gevuld wordt; en

3^e. geen rauwe groenten of ongeschilde rauwe vruchten eten.

En voor Inlanders en Chineezzen:

4^e. Bij 't sirihkauwen geen sirihbladeren of tabak van den *pasar* gebruiken, waar die immers dikwijls met onzuiver *selokan*-water besproeid worden.

Op bladzij 18 spreekt FISCHER nog over de groote waarde van 't behoorlijk verplegen der tanden en 't vervangen van onbruikbare door kursttanden. „*A propos* Zähne: Nichts besser gegen schmerzende Zähne mit bloss liegenden Nerven, als pures Creolin mittelst Wattebäuschchen in den hohlen Zahn eingeführt. Wegen der auch durch Tabakrauchen vermehrten Speichelabsonderung ist auch dieses in mäsiger Weise während der Epidemie zu empfehlen."

Dat creoline een goed ontsmettings middel voor den mond en de tanden, vooral ook voor holle en zieke tanden is, heb ik persoonlijk en bij anderen zonder uitzondering ondervonden. Ik raad mijn patienten aan een 1 percents creoline-emulsie, b. v. op hun waschtafel, gereed te houden om die bij de minste mond-, tand- of keel-aandoening als mond- of keelspoeling gedurende eenige minuten te gebruiken. Lijders aan holle kiezen voorkomen daardoor elk recidief van vroegere martelingen.

Eenige bladzijden verder ⁽⁸⁶⁾ zegt de schrijver:

„Was die Plötzlichkeit des Choleraetodes anbelangt, dieses „plötzlich und unerwartet,” wie ein Blitz aus heiterm Himmel, bedingt durch die plötzlich erfolgende, fabelhafte Vermehrungsfähigkeit des Pilzes, so ist ja allerdings die zur Zeit so gesteigerte Möglichkeit „heute roth, morgen todt,” „heute *hui*, und morgen *pfui*” zu sein, wie Abraham a St. Clara ⁽⁸⁷⁾ hinzufügte, das Unheimlichste an der Sache. Es ist nicht zu leugnen, in den vergangenen Wochen erging es den Seelen der Hamburger wie ihren Aerzten. Beiden standen auf dem *qui vive*, die Aerzte immer auf dem Sprunge, aus dem Bett, aus der Wohnung, die Seelen aus ihren Gehäusern, des menschlichen Leibes, zu fahren. Kaum dasz so viel Zeit bleibt, sein Testament zu machen.”

Dat gebeurt vooral in den aanvang van epidemiën; maar juist daarom is 't *volstrekt noodig*, dat *leeken* 't veilige middel bij de hand hebben, om 't reeds bij de nadering van een epidemie, zonder tijdverlies, tegen 't minste verdachte verschijnsel in werking te brengen.

En 't is de plicht van ons, artsen, om hen dat middel daarvoor te geven. Wij zijn er niet alleen om zieken te genezen, maar ook om ziekten te voorkomen.

Ik mag den schrijver niet op elke bladzijde volgen. Wij slaan er ettelijke over en lezen ⁽⁸⁸⁾ onder dagteekening van 22 October 1892:

„Wenn es wahr ist, dasz die Heilbarkeit einer Krankheit im umgekehrtem Verhältnisse steht zu der Zahl der gegen dieselben angepriesenen Heilmittel, so musz die Cholera eine der unheilbarsten Krankheiten sein. Und in der That, als ich die Cholera-Berichte aus den Kran-

⁽⁸⁶⁾ Bl. 21.

⁽⁸⁷⁾ Bij 't heerschen der pest in Weenen voor ongeveer twee eeuwen.

⁽⁸⁸⁾ Op bl. 34—36.

kenhäusern las, mit den mannigfachen, leider ziemlich resultatlosen, die Cholera-sterblichkeit gegen früher nicht herabsetzenden Heilungs-Experimenten, fielen mir unwillkürlich die ironischen Worte ein, mit welchen ein berühmter Operateur einen Bericht über eine schwere Unterleibs-Operation beschloß:

„Nachdem wir nun drei Stunden operirt hatten, lebte die Kranke immer noch.“ Hier haben wir nur das Wort experimentiren für operiren zu setzen. Wahrlich, dem heutigen therapeutischen Nihilismus der Aerzte nach dem Recepte des griechischen Weltweisen: „*Oida, ouden eidenai*“ „Ich weiß, dasz ich nichts weiß“, konnte durch solche Resultate nur Vorschub geleistet werden. Dasz aber die Behandlungs-Resultate der Krankenhäuser relativ ungünstige waren, ist selbstverständlich nur den ungünstigen Umständen zur Last zu legen, indem einmal die schwersten Fälle durchgehends dem Krankenhause übergeben, während leichtere vielfach in ihrer Wohnung behandelt wurden, und sodann die Kranken in den Krankenhäusern nach stundenlangem Transporte sehr häufig *in extremis*, d. h. in den letzten Zügen anlangten ⁽⁸⁹⁾, und zwar aus dem Grunde, weil sie in unzähligen Fällen ohne jede vorherige Behandlung der Kranken-Anstalt überwiesen wurden, und so die einzige, so kurze Zeit der Rettungsmöglichkeit unbenutzt längst verstrichen war. Wenn man nun noch in Betracht zieht, dasz damals so Viele gegen die dringend anempfohlenen Schutzmaszregeln gesündigt haben, dasz ferner Viele die warnenden Anfangs-Diarrhoen tagelang unbeachtet lieszen, so ist es wahrlich kein Wunder, dasz in den wenigen Wochen diese Hekatomben von Menschenfleisch der Seuche zum Opfer gefallen sind.

„Was nun die van ärztlicher Seite vielfach angezweifelte Resultate meiner *Cholera-Behandlung*, vorzugsweise mit Creolin (Pearson) anbetrifft, so räume ich zunächst ein, und zwar auf die Gefahr hin, dasz man sagen wird: „Halt! der will sich den Kopf aus der Schlinge ziehen,“ dasz ich ja vielleicht nicht die allerschwersten foudroyanten Fälle zur Behandlung bekommen habe, gebe dagegen zu bedenken, dasz ich als Krankenkassen-Arzt eines grossen Hamburger Bezirkes jedenfalls recht schwere Fälle

⁽⁸⁹⁾ Juist wat ook Dr. WIESINGER de oorzaak acht, of beter: een der oorzaken, van de mislukking der creoline-therapie in de ziekenhuizen. Een andere was de onvoldoende toepassing.

behandelt, und eine dennoch bedeutend geringere Sterblichkeit bei meinen Cholerakranken erzielt habe, als die Uebrigen, in andern Stadtgegenden fungirenden Aerzte derselben Kassen, und schreibe dieses erfreuliches Resultat in erster Linie dem Umstande zu, dasz ich die Kranken zuerst behandelte und sie dann eventuell dem Krankenhause übergab, sodann aber auch vielleicht meiner Anwendungsform des Creolins, welches ich in Verbindung mit Campechen-Holz-Abkochung und Kampher-Spiritus (innerlich) reichte und zwar in allmählig grösseren Dosen⁽⁹⁰⁾. Mag man nun aber auch von der Heilkraft des Creolins (besonders *für mittelschwere Fülle und gleich im Anfange gegeben, steht sie wohl ausser Frage*⁽¹⁰⁰⁾) denken, wie man will, seine vorbeugende, schützende Wirkung steht für mich unumstösslich fest, ist auch von vornherein zu erwarten, da das Creolin ja ganz direct auf den Cholera-bacillus wirkt, und nicht wie z. B. das Creosot auf den Tuberkulbacillus in unendlicher Verdünnung durch den Blutstrom. Sie ist erwiesen durch die Thatsache, dasz unter den *sehr vielen*⁽¹⁰¹⁾ von der Cholera heimgesuchten Familiën, welche sich durch kleine Creolindosen, innerlich genommen, schützten, nur zweimal leichtere Erkrankungen anderer Familien-Mitglieder vorgekommen sind, während doch gerade bei der Cholera *ein* Krankheitsfall die Erkrankung anderer Familien-Mitglieder gewöhnlich nach sich gezogen hat. Hier darf ich also das: *post hoc, ergo propter hoc*, d. h. das Creolin ist die Ursache des Freibleibens von der Krankheit gewesen, einwandsfrei für mich in Anspruch nehmen. Vielleicht hätte ja auch die Salzsäure, Chlorwasser, Arsen, sowohl vorbeugend wie heilend etwas ähnliches zu leisten vermocht⁽¹⁰²⁾, sicher behaupten kann ich das nur vom Creolin-Pearson. Und dasz es ungefährlich ist, um so mehr als es vom Magen fast gar nicht resorbirt wird, *dafür stehe ich nach meinen zahlreichen Beobachtungen eben'alls ein*⁽¹⁰³⁾. Sollte es aber wirklich einmal vorkommen, dasz *Idiosyncrasis* kleine vorbeugende Creolindosen (in Selterwasser) den Appetit erheblich verminderten, nun gut, ein solcher

(90) Daar ik, en anderen evengoede uitkomsten verkreeg, zonder die bijmengsels moeten de resultaten alleen aan 't hoofdmiddel, 't creoline, te danken zijn.

(100) Ik cursiveer.

(101) Ik cursiveer.

(102) Voorbehoedend, ja, maar niet genezend, omdat die stoffen, door de maag geabsorbeerd, niet in 't darmkanaal afdalen.

(103) Ik cursiveer.

Ausnahmemensch musz eben auf den Creolin-Segen verzichten. Vor einigen Tagen noch gestand mir ein Herr, er habe während der Epidemie ohne jede Schädigung seines Magens circa 100 Grammen verdünntes Creolin innerlich als Schutzmittel verconsumirt. Und einer meiner Cholerakranken hat während des Anfalles im Creolin-Enthusiasmus einen ganzen Eszlöffel unverdünntens Creolin hinuntergewürgt, ohne es zu brechen, ja ohne jedes Gefühl von brennen im Magen *Facta loquantur*. Und wenn das Creolin, wie es der Fall, auch nur den leichtesten bakteriellen Durchfall zu stopfen vermag, so kann nur grobe Mangel an Objectivität und eine unverzeibliche Voreingenommenheit der Thatsache einer antibacteriellen, also auch anticholerinen Wirkungsweise des Creolins widersprechen. Aber — es giebt eben zu viele Geister, die stets verneinen und wenn sie es schwarz auf weisz hätten: „Thut Nichts, der Jude wird verbrannt!“ — „und wenn die Todten aus ihren Gräbern wieder auferstanden, sie würden doch nicht glauben!“ Ev. Lucae, C. 16, Vers 31. Mit derartigen auch andere Gebiete betreffenden Negationen, die sich in der Creolinfrage besonders auf die, wie schon bemerkt, hier nichts beweisenden schlechten Krankenhausresultate stützen, kommt die *Heil*medizin allerdings nicht weiter. Ich aber tröste mich mit dem Bewusstsein, dasz in dieser Frage Autoritäten auf Grund *zahlreicher* diesbezüglicher Erfahrungen mir zur Seite stehen. Aber nochmals: *Principiis obsta*: Im Anfang widerstehen, wie bei jeder Blutvergiftung. Auch Creolin hilft als Heilmittel nur im *Anfange* ⁽¹⁰⁴⁾. Im Hinblick auf meine erfreulichen Vorbeugungs-Resultate aber mittelst Creolin stelle ich die Behauptung auf, dasz, wenn ganz Hamburg im Anfang der Epidemie sich durch Creolin, meinentwegen auch durch Salzsäure, geschützt hätte, nicht 8000, sondern vielleicht nicht mal 1000 der Seuche zum Opfer gefallen wären. *J'y suis, j'y reste!* Hier stehe ich, hier bleibe ich ⁽¹⁰⁵⁾.

(104) Dan toch als men't begrip *Anfang* zoo ruim neemt, dat alle niet reeds stervende, of nog levensvatbare lijders daaronder begrepen worden. Menigeen, dien men nauwlijks meer meent te kunnen redden, wordt nog behouden. Ook F. heeft immers *zeer zware* zieken nog genezen.

(105) Met hetzelfde belangelooze, edele doel, gaf en geeft onze Utrechtsche professor VAN OVERBEEK DE MEYER, en gaven andere *medici* hun aanbevelende creoline-opstellen in Nederlandsche dagbladen ook aan leeken ten beste.

„Wenn ich nun, wie schon bemerkt, mich stets des Creolin- PEARSON bedient habe, so will ich zweifelsüchtigen Gemüthern gegenüber noch ausdrücklich hervorheben, dasz ich noch niemals Interessen-Politik getrieben habe, noch treiben werde, und dasz alles so eben Gesagtes meine ehrliche Ueberzeugung in derselben Weise ist, wie etwa meine gute Meinung von einer Mischung von Essig, wenig Salz und Pfeffer als Cholera-Gewürz bei den Mahlzeiten, welche Mischung ich hiermit für spätere Cholera-Zeiten meinen Lesern dringend anempfehle, alldings auf die Gefahr hin, für den Agenten einer Essigfabrik gehalten zu werden.“

't Schijnt wel, dat ook Hamburger tegenstanders of beterseters getracht hebben onze (*in casu* FISCHER's) gelukkige Choleratherapie door oneerlijke verdachtmaking afbreuk te doen. Van *kollega's* mag men zoo iets niet gelooven, al zijn ook artsen menschen met menschelijke zwakheden. Zij kunnen meer er bij winnen door die therapie over te nemen en hun eigen patienten te beveiligen of te genezen.

Nog een kleine aanhaling tot slot.

Op bladzij 38 en 39 geeft FISCHER een zestal regelen, op de ervaring in de laatste epidemie gegrond, tegen een mogelijken terugkeer der ziekte. De beide laatste luiden aldus:

„Keine Diarrhoe werde verschleppt und endlich möge ganz Hamburg mit Ausnahme der Wenigen, denen es den Appetit verderben sollte, als besten Choleraschutz neben der Desinfection der Hände, Creolin oder auch Salzsäure in kleinen Dosen innerlich, wenigstens zeitweise nehmen, damit der Kommabacillus, den wir noch bis zum Ueberdruß im Magen haben, uns nicht ein zweites Mal in den Magen kommt. *Probatum est!*“

Heb ik te veel geciteerd?

Och, 't groote belang der zaak, die iedereen aangaat, zij mijn verontschuldiging. *Multa multumque*, ten bate van allen!

't Spreekt van zelf dat men, door de kommabacillen te dooden, cholera alleen genezen kan (maar ook moet kunnen genezen), indien die bacillen werkelijk de oorzaak van cholera zijn. Er zijn nog medici, die dat betwijfelen.

In 't eerste van een reeks van opstellen, die professor VAN OVERBEEK DE MEYER thans begonnen is in 't *Nieuws*

van den Dag te schrijven ⁽¹⁰⁶⁾, zegt deze bekende bacterioloog onder meer:

„In de tweede plaats mag op den voorgrond worden gesteld, dat elke twijfel aangaande de beteekenis der cholera- of zoogenaamde commabacillen thans wel behoort te verdwijnen; die bacillen zijn inderdaad de verspreiders der ziekte. Er zijn, weliswaar, met behulp der nieuwere en zeer voortreffelijke methoden van onderzoek zoowel morphologische als biologische verschillen ontdekt, ook wat de virulentie betreft, bij het vergelijken der cholera-bacillen, die in onderscheidene landen uit de uitwerpselen van cholera-zieken zijn gekweekt, en de eerste bacteriologen van onzen tijd zijn met stalen ijver bezig, die verschillen zoo scherp mogelijk te bepalen en hunne oorzaken zooveel doenlijk op te sporen; maar de comma-bacil, door Robert Koch ontdekt, heeft wel degelijk de beteekenis, die Koch daaraan heeft toegekend. Dit heeft ook von Pettenkofer niet ontkend, en het wordt mede van Franche zijde toegegeven; Metchnikoff bijv. heeft ronduit verklaard: „malgré sa parenté étroite avec plusieurs espèces vibrioniennes, surtout avec le vibron de Gamaleïa, le bacille virgule de Koch, dont le diagnostic présente souvent de très grandes difficultés, est bien le microbe spécifique du choléra. Quoiqu'il existe des points obscurs dans l'étiologie et la marche des épidémies cholériques (surtout l'immunité locale), ce n'est plus la théorie de Koch qui doit s'adopter aux faits de l'épidémiologie, mais bien ces faits qui doivent être conciliés avec cette vérité fondamentale, que le bacille-virgule est l'agent spécifique du choléra asiatique" (Annales de l'Institut Pasteur, 25 juillet 1893, p. 586)."

En verder:

„De herkenning der echte cholera-bacillen, d. w. z. de onderscheiding dezer gevaarlijke wezens van andere, in vorm en levenseigenschappen daarop gelijkende micro-organismen, is echter thans buitengewoon moeilijk geworden en vereischt eene zeer groote oefening der onderzoekers. Voor hen, die de maatregelen ter bescherming der volksgezondheid te verordenen hebben, vloeit daaruit voort, dat het onderzoek der uitwerpselen van verdachte zieken niet meer, zocals tot dusver, althans buitenslands geschiedde, mag overgelaten worden

⁽¹⁰⁶⁾ Van 12 September 1893, eerste blad.

aan ieder, die slechts iets aan bacteriologische studiën heeft gedaan, maar gesteld moet worden in de handen van enkelen, die voor de zaak berekend zijn." ⁽¹⁰⁷⁾.

En vervolgens:

„Uit het gezegde mag natuurlijk niet worden afgeleid, dat de cholera-bacillen, in het menschelijke lichaam gebracht, de verschijnselen der Aziatische cholera *noodwendig* zullen verwekken; evenals elke andere smetstof behoeven ook zij de medewerking van zekere buiten of binnen het lichaam bestaande omstandigheden, zonder welke zij niet in staat zijn het volledige verschijnselenbeeld der Aziatische cholera te voorschijn te roepen, en zonder welke zij min of meer spoedig te gronde gaan. De veel gerucht gemaakt hebbende zelfproeven, genomen door Ferron in Spanje, Von Pettenkofer en Rud. Emmerich te Munchen, Hæsterlik en 3 anderen te Weenen, Metchnikoff en Latopia en nog 3 anderen te Parijs, pleiten daarom niet tegen het boven aangevoerde, maar bevestigen het. De hier bedoelde personen, die, sterk in hunne overtuiging, hun leven daaraan gewaagd en min of meer groote hoeveelheden eener reinkweeking van cholerabacillen ingenomen hebben, zijn allen in het leven gebleven; enkelen hebben in het geheel geen nadeelig gevolg van hun proefneming ondervonden; anderen hebben aan eene weinig beteekenende diarrhee geleden. Rud. Emmerich, die bij de proefneming de verrichtingen zijner spijsorganen opzettelijk heeft gestoord, heeft eene cholerische diarrhee gekregen die geneeskundige hulp zeer noodzakelijk maakte; een der Fransche proefnemers, de 21 jarige G., die 6½ maand te voren preventief met cholerastof was ingeënt door Haffkine, is tamen ziek geworden, zoodat men hem op den 6^{en} dag calomel heeft ingegeven, maar heeft een zéér hevigen buikloop gehad, een andere Fransche proefnemer, de 19 jarige in het Instituut-Pasteur wonende Heer J. heeft echte cholera gekregen, maar is daarvan gelukkig hersteld. Hetzelfde zou men kunnen zien volgen na opzettelijke blootstelling van eenige personen aan besmetting door typhus-bacillen en andere smetstoffen. Volgens Klemperer mag men gelooven, dat ongeveer 5 pCt. der menschen onvatbaar zijn voor de werking van de cholera smetstof."

⁽¹⁰⁷⁾ Voor Ned. Indië is dit onmogelijk, daar 't eenige, nog nauwelijks voldoende ingerichte, bacteriologische laboratorium (te Weltevreden) veel te ver van de meeste residentiën op en buiten Java afgelegen is.

Wie nog meer bewijzen verlangt, leze VAN OVERBEEK DE MEYER's opstel zelf en vooral ook 't vervolg, dat twee dagen later verscheen ⁽¹⁰⁸⁾, waaruit men ook leeren kan dat de bacil, zelfs bij een vrij lage temperatuur, minstens 18 *dagen* in water (*in casu*: putwater) kan blijven leven.

Tot mijn spijt kan ik van het slot van v. O. de MEYER's opstel nog geen verslag geven ⁽¹⁰⁸⁾.

Voor ik eindig, nog een welgemeend woord aan mijn kollega's in Indië, ook aan hen, die, zij 't met de beste bedoelingen, zelfs *mijn* patienten voor mijn creoline-behandeling gewaarschuwd hebben, als zou die niet alleen onnut maar bovendien gevaarlijk zijn. Ik heb 't recht mij tegen zulk een beschuldiging te verdedigen, en de waarheid te zeggen en vol te houden, ook al mocht die voor enkelen minder aangenaam zijn.

Welnu: ik moet *gelijk* gehad hebben of *ongelijk*; er is geen middenweg tusschen waar of onwaar.

En dus één van beide: alles wat ik sedert 5 jaren van mijn choleratherapie gezegd en geschreven heb is verzonnen, verdict, *onwaar*, en al wat anderen, na mij, daarvan in denzelfden geest gezegd hebben, is *even onwaar* als 't mijne. Wij hebben 't gedroomd, *niet* gezien, *niet* ervaren, en alleen zij, die altijd beweerd en volgehouden hebben, dat het niet waar was, dat *wij* met creoline geen cholera genezen hebben, en dat men daarmee geen cholera genezen *kan* — alleen *zij* hebben gelijk gehad, en zijn verantwoord voor 't niet genezen van *hun* cholera-zieken.

Maar dan zou 't ook niet waar moeten zijn dat creoline de cholera-bacillen doodt — òf dat die bacillen de oorzaak van die ziekte zouden zijn, twee feiten, die echter niet meer ontkend kunnen worden.

Of wel: . . . wij hebben 't *niet* gedroomd, *niet* verzonnen, wel degelijk ervaren; en wat VAN OVERBEEK DE MEYER, PRILLEVITZ en MIJNLIEFF, in Nederland, en WIESINGER en FISCHER, in Hamburg, van die creolinebe-handeling ervaren en getuigd hebben, is *even waar*; onze

⁽¹⁰⁸⁾ In 't *N. v. d. Dag* van 14 September 1893, eerste blad.

⁽¹⁰⁸⁾ De verdere vervolgstukken moeten mij wel uit Nederland toegezonden zijn, volgens berichten van mijn broeder; maar ik heb die niet ontvangen en vruchteloos beproefd de bedoelde nummers van 't *Nieuws van den Dag* hier op Midden Java machtig te worden. December 1893.

ervaringen zijn feiten, die niet meer betwist, niet meer geloochend kunnen worden; wij *hebben* cholera genezen; wij *genezen* cholera door creoline; door de ziekte-oorzaak, de kummabacil, in den zieke te dooden, even zeker als die bacil in 't laboratorium door creoline gedood wordt. Maar . . . , dan had ook menig choleralijder nog gered kunnen worden, die in al die jaren *zonder* creoline verloren is gegaan, en dan hebben zij, die hen behandeld hebben, zonder 't op onbetwistbaar logische gronden aanbevolen geneesmiddel behoorlijk (d. i. volgens *mijn* voorschrift) te beproeven, werkelijk gedwaald.

Proeven, zoo als er te goeder trouw met *te weinig* creoline genomen zijn, deugen niet; zij bewijzen niet dat het proefmiddel niet deugt en wettigen geen beslissing in ontkennenden zin; zij ontheffen niet van de verplichting tot betere proefnemingen, tot juister en vollediger toepassing.

Dat men begonnen is met weinig, te weinig, te geven veroordeel ik niet en begrijp ik best; voorzichtigheid met een nieuw en nog niet genoeg bekend geneesmiddel is alleszins gerechtvaardigd. Maar toen dat weinige niet de uitwerking had van de door mij gegeven en aanbevolen veel grootere — 30 *maal* grootere — giften (op eenmaal), toen had men 't niet daarbij mogen laten, maar grooter giften moeten beproeven, opklimmend tot dat men dezelfde uitwerking verkregen — of ervaren zou hebben, dat *mijn* giften van 5 gram op eenmaal even weinig gevolg hadden als dat ongelukkige enkele gram, over zes uren verdeeld ⁽¹⁰⁹⁾.

Wie op gezag van *zulke* proeven 't middel aan choleralijders onthoudt, handelt even onverantwoordelijk als hij, die 't niet eerlijk beproeven *wil*.

Mijn oordeel schijnt hard — maar aan wie de schuld? Aan mij, die 't uitspreekt, of aan hen wier te groote en te lang volgehouden voorzichtigheid mij gedwongen heeft het, ter verdediging van mijn goed recht, uit te spreken? Te meer, nu ook in de naaste toekomst 't behoud van vele menschenlevens er van kan afhangen.

Waren velen — of enkelen — minder angstvallig en lijdelijk geweest, en ware mijn geneeswijze daardoor in Indië beter en spoediger erkend geworden, en van hier

⁽¹⁰⁹⁾ Nog geen vier droppels op eens, om 't gansche darmkanaal met zijn inhoud te ontsmetten!

uit, door mijn Indische kollega's gesteund, naar Europa overgebracht als een voldongen *feit* — dan zou zij ook in Hamburg bij velen — weldra bij allen, in stede van bij slechts enkelen — ingang hebben gevonden en van den aanvang der epidemie af algemeen en ten volle toegepast, en van de 18000 choleralijders geen 8200 verloren gegaan, maar ettelijke duizenden meer gered geworden zijn

Ik weet wel dat niet alle indische artsen in den laatsten tijd cholera behandeld hebben, en mijn oordeel kan dus slechts hen gelden, die dat wèl deden, maar zonder creoline tijdig en in voldoende giften te beproeven. En om *hen* van hun dwaling te overtuigen en *allen* voor een therapie te winnen, die den geesel van een der doodelijkste ziekten ontwapenen en ons de overwinning verzekeren kan, heb ik 't oordeel uitgesproken, dat ik niet langer weerhouden mocht, omdat 't leven van duizenden natuurgenootten zwaarder weegt — en wegen moet — dan 't schijnbelang van enkelen.

BANJOEMAS, October 1893.

Naschrift 18 Januari 1894.

Na 't afdrukken ontving ik eindelijk nog het slot van prof. VAN OVERBEEK DE MEYER's laatste opstellen in 't *Nieuws van den Dag* van 19 September, a. p. Hij zegt daarin:

„In de tweede helft van 1892 heb ik echter met mijn trouwen medewerker, den arts J. A. Vrijheid, ruimschoots de gelegenheid gehad cholera-bacillen af te zonderen uit de dejectiën van cholera-zieken, welke stoffen ons ter vaststelling der diagnose waren toegezonden, en hebben wij daarvan gebruik gemaakt om het vermogen van de het sterkst aanbevolene ontsmettingsmiddelen op deze zeer virulente bacillen te beproeven. Het is ons toen gebleken, dat de aanvankelijk toereikend bevondene hoeveelheden van bijna al deze middelen niet in staat waren onze versch gekweekte cholera bacillen *snel* te dooden, dat wil zeggen: na verloop van slechts éene minuut na de vermenging. Zoo bijv. moest de verhouding van het verdunde zoutzuur der Nederlandsche Pharmacopaea 6: 1000 zijn. Zoutzuur in die verhouding werkte betrek-

kelijk veel sneller dan citroenzuur in de verhouding van zelfs 8: 1000. Ik meen echter hier aangaande dit punt niet in nadere beschouwingen te moeten treden. Alleen dit zij nog gezegd dat *creoline* beter dan alle door ons beproefde middelen aan het doel heeft beantwoord."

Tweede naschrift, 25 Januari 1894.

De Redaktie van 't in Rotterdam bij W. J. VAN HENGEL uitgegeven *Geneeskundig Jaarboekje voor Nederland* betreurt het op bladzij 120 van den nieuwen jaargang (voor 1894) nog altijd, „dat de ervaring van Prof. Rumpf de groote verwachtingen die... (ik) van de *creoline* had opgewekt, niet bevestigd heeft."

Zou dan *geen van de 3 doktoren*, leden van die Redaktie, iets vernomen hebben van de ervaringen hunner kollega's PRILLEVITZ en MIJNLIEFF in Nederland en FISCHER of WIESINGER in Hamburg, of van de herhaalde mededeelingen over dat onderwerp van onzen professor VAN OVERBEK DE MEYER?

Als men bedenkt dat daarvan geen woord gezegd wordt, en daarentegen op bladzij 66 *in voce Creolinum* leest: „*Tegen cholera afgekeurd*," zou men 't haast gelooven. En toch mag men van de Redaktie van zulk een *gids* voor praktizeerende geneesheeren zeker wel verwachten dat zij minstens ook onze Nederlandsche geneeskundige tijdschriften leest.

